

V sociologiji se pojavljajo tudi nesociološke teorije odklonskosti.

Obstajajo tri:

1. biološko - antropološke

2. psihološke

3. sociološke

BIOLOŠKE IN ANTROPOLOŠKE TEORIJE

Izhajajo iz človekove zgradbe ali konstitucije, ki povzroča kriminalno vedenje.

1. To je stara teorija, izhaja iz dela zdravnika C. Lombroso. Bil je italijanski vojaški zdravnik, ki je leta 1900 izdal dela in pravi, da so ljudje po naravi dobri, ne počenjajo kaznivih dejanj, kar naj bi bil rezultat civilizacijskega razvoja. Nekoč so bili ljudje agresivni, ampak civilizacija je to presegla. Ampak obstaja manjšina, kjer so se obdržale te stvari iz preteklosti in to se kaže v fizičnih pomanjkljivostih. To so atavistični stigmati. Gre za telesne pomanjkljivosti. Kdo ima 5 telesnih pomanjkljivosti je rojen hudodelec. Zločinec ima šibko sposobnost lobanje, močno čeljust, povezane obrvi...

Do tega je prišel z raziskovanjem italijanskih vojakov in zapornikov. Ugotovil je, da so rojeni hudodelci s temi telesnimi pomanjkljivostmi, predlagal je, naj jih zaprejo še preden storijo kazniva dejanja. Priznal je, da se moti. Kasneje je priznal, da samo 1/3 so rojeni hudodelci. Ti imajo tudi psihične lastnosti, brez zavesti, leni, cinični, izdajalski in brez usmiljenja.

2. Za tem je en angleški teoretik ugotovil, da tega ni. Za tem pa je amerikanec Hutton ponovil te raziskave in to potrdil. V glavnem pa je ta teorija zavržena.

Sheldon je izhajal iz tega, da v telesu obstajajo trije sloji, ki nastanejo že pred rojstvom:

1. endoderm -	se nanaša na notranje organe	- endomorf
2. ektoder -	se nanaša na živčevje in kožo	- ektomorf
3. mezoderm -	se nanaša na mišičevje, kosti, sklepe	- mezomorf

Najbolj jasni so ektomorfi, so visoki, suhi, niso agresivni. Najbolj nagnjeni so tisti, ki so kombinacija endomorfa in mezomorfa, močni in debeli. Imajo agresiven, energičen, ambiciozen, vsiljiv temperament, iščejo razvedrilo, so egoistični, tvegajo, potreba po zadovoljstvu, so drzni v spopadu, konkurenčno agresivni.

Vendar za športnike to ne velja.

Ta teorija se ujema s teorijo, če so te lastnosti res proizvod te telesne konstrukcije, je to Eisenkova teorija.

KROMOSOMSKA TEORIJA

V vsaki celici je 46 kromosomov, ki so nosilci dedovanja. Ugotovili so, da pri določenem številu storilcev moških, ki so storili umore brez motiva, imajo 47 kromosomov in to dva moška xyy. To je privedlo do tega, da je moškost ta, ki povzroča kriminalno vedenje. Univerzalno med zaporniki je večina moških. Ali gre za biološko razlago ali za družbeno vlogo moškega, ki mora pridobiti sredstva za življenje. Ta teorija je postavila trditev, da je drugi moški kromosom povzročitelj najtežjih dejanj.

Izvedli so raziskave, ugotovili, da je res med 2% zaporniki, v populaciji pa 0,7%. Torej ima 98% zapornikov normalno kromosomov. Zato lahko to teorijo zavrremo.

PSIHOLOŠKE TEORIJE

1. TEORIJA INTELIGENCE

Raziskave so pokazale, da je povprečna inteligenca 100. 100 je povprečje, čeprav se to spreminja v določenih državah, ne vedo zakaj. Pri nas se ne spreminja. Pri zapornikih je 92 IQ.

Lahko gre za artefakte - ugotovitve, ki jih ne verjamemo. Lahko, da zaporniki niso enako motivirani, so depresivni. Lahko pa, da fantje ugotovijo, da niso za šolo, tako padejo v delikvenco in je to pot do uspeha. Lahko pa, da inteligentnih ne dobijo.

2. PSIHOANALITIČNA TEORIJA

Je Freudova teorija, kjer trdijo, da je superego šibek ali, da je ego defekten. Superego je vest - interiorizirane norme in vrednote. Ni prišlo do zadostnega ponotranjenja vrednot in norm. ali pa ego- racionalni element psihe, ki pove, katere poti naj uberemo, je defekten. Ta razlaga ni potrjena. Delno potrjena je - proces socializacije. Če je mati ali oba starša prezgodaj zavrnila otroka, bo odrasel z določenim sovraštvom in bo zato počel kazniva dejanja. Ta teorija je potrjena.

3. TEORIJA PSIHIČNE NEVTRALIZACIJE

Matza. Storilci se zavedajo kaj počnejo, da bi se prisilili v to dejanje, morajo vest preslepiti. To pa počnejo na več načinov:

- c) zavrnitev odgovornosti. Storilec bo sebi razložil, da je žrtev slabih okoliščin, bil je slabo vzgojen, da so vsi krivični.
- d) zanikanje poškodbe. V trgovini računajo na krajo, saj so bogati.
- e) Obsodba obsojvalcev. Policijo obsojamo, ne kesamo se mi za prehitro vožno.
- f) Sklicevanje na višje lojalnosti.

4. TEORIJA POGOJEVANJA

Eysenck ima teorijo, ki ima dve komponenti.

a) pogojevanje

Če psu dajemo hrano in hkrati zvonimo, potem pa še samo zvonimo bo pes mislil, da mu damo tudi hrano.

On pravi, da je v bistvu vzgoje ta mehanizem. Za negativnost pa kaznujemo. Problem družbe je, da je permissivna. Da je vse dovoljeno, ni dovolj strogih prepovedi.

Eysenck pravi, da je potrebno mehansko kaznovati negativno vedenje že v zgodnjem otroštvu, ker zapori ne morejo kondenzirati naloge staršev. Znotraj tega on preučuje tipe osebnosti, ki so nagnjeni na podlagi psiholoških lastnosti k agresivnim dejanjem. Raziskuje lastnosti in jih grupira v 3 tipe osebnosti. Ugotavlja, da je en tip ekstraverten, ki je odgovoren za agresiven del dejanj. Tu pa je še družabnost, živahnost, vsiljivost, težnja po doživljanju senzacij, po uresničitvi dominacije, brezskrbnost, valovanje počutja, nagnjenje k tveganju, narcisizem, nedoslednost, ekscentričnost.

Ekstravertnost je pogostejša pri moških, rabijo več vzpodbud, da reagirajo, njihova raven vznurjanja je nizka. Potrebno jih je bolj strogo kaznovati, ali kazen sploh ne učinkuje. Samo s strogo vzgojo bi lahko preprečili kriminaliteto. Delno se ujema s Sheldonom, popolnoma pa zanemarljiva družbena dejanja v družbeni dezorganizaciji.

5. TEORIJA O SOCIOPATSKI OSEBNOSTI

Imenovali so jo sociopatska blaznost. Danes pa je to diagnoza, ki jo najdemo v priročniku ameriške psihiatrične zveze. Je več diagnoz.

Obstaja 10 elementov:

1. posameznik ni sposoben spoštovati družbenih pravil, ne reagira na običajne vzpodbude
2. ima močno fasado resnosti in verbalizacijo
3. kadar počenja kazniva dejanja je vročekrven
4. nagnjen je k dejanjem ponarejanja in prevare
5. kronično laže, vendar je to težko ugotoviti zaradi videza iskrenosti
6. ne kaže reakcije moralne zavesti ali anksioznosti.
7. Ničesar se ne nauči iz izkušenj in ponavlja dejanja, ki se mu maščujejo.
8. Ni verjetno, da bi avtoriteta in disciplinski ukrepi učinkovali, zato kmalu zapusti šolo
9. Ni zmožen vdanosti do drugih oseb
10. Ni zmožen prelagati zadovoljstev na kasneje in dolgoročnih načrtov

Tu se zastavlja vprašanje: Ali je to tip osebnosti? Psihološka struktura ?

Ali pa le opis delikventna?

Ne pove pa kako do tega pride.

Sociološki pristop, pojem kriminalitete se izgubi v odklonskosti.

SOCIOLOŠKE TEORIJE

1. TEORIJA RACIONALNE IZBIRE

Je zelo stara v raziskovanju odklonskosti. Že v 17. stol. so se istočasno z določeno teorijo pojavila ta teorija, še bolj poudarjena v 18. stol.

Ljudje so kalkulativna bitja. Jaz bom izračunal kaj se mi bo najbolj izplačalo. Nekateri izračunajo, da se do uspeha splača priti po devijantni poti. Šolanje je počasno, negotovo... racionalno izberemo pot. Preverjamo stroške investicije in tisto kar dobimo. V primerjavi z dobičkom ugotovimo, da se investicija najbolj izplača če gremo po deviantni poti.

Tri različne sociološke teorije imajo svoj izvor pri Durkheimu:

a) FUNKCIONALISTIČNA TEORIJA

Gre za t.i. Durkheimov paradoks. Določena količina odklonov, vojn, naravnih nesreč je normalna, kar omogoča družbi, da potrdi svojo nadrejenost, svojo premoč v razmerju do posameznikov, ki niso nujno zli, hudobni, so pa egoistični, neomejeni v svojih zahtevah, željah.

Ta teorija trdi, da imajo odkloni določeno funkcijo v družbi - prispevajo na sicer indirektn način k funkcioniranju, trdnosti, k koheziji družbe. Zato mora vsaka družba razglasiti

določena dejanja za prepovedana. Durkheim: predstavljamo si samostan, kjer živijo menihi, ki ne upoštevajo, ne poznajo prekrškov, ki jih poznamo, vendar bodo v kratkem času tudi tam pričeli negativno zaznamovat določena dejanja. Funkcioniranje določene skupnosti predpostavlja premoč institucionalne družbe, ta premoč se zagotavlja z obstojem dejanja. Zato je nujno, da se definirajo takšna dejanja in, da jih institucionalna družba obsoja. To obsojanje omogoča družbi uresničitev, udejanjanje premoči v razmerju do posameznikov. Durkheim ne pove ničesar koliko pa je to normalna številka. On pravi, da je normalno tisto kar je povprečno. Ugotavlja, da je v 19. Stol obstajalo določeno povprečje, kar zadeva frekvenco samomorov. Ugotavlja, da je obstajala pravilnost in to pravilnost si lahko razlagamo le sociološko. Meni, da mora obstajati družbeni mehanizem, ki uravnava stopnjo samomorov.

Durkheim je najbolj konkretno preučeval odklone, ko gre za samomore. Določeno, povprečno, manjše število družbenih odklonov opravlja družbeno integrativno funkcijo. Tukaj se je spopadel s problemom - obstajajo trije tipi samomorov.

b) TEORIJA ANOMIJE

Durkheim je ugotovil, da pri koncu 19. Stol prihaja do velikega dviga števila samomorov.

Tega ni možno umestiti v njegovo teorijo. Po njegovem naj bi s progresivno delitvijo dela kazniva dejanja izginjala. Dogaja pa se nasprotno. Zato je moral oblikovati teorijo, ki se nanaša na moderno družbo. Najprej je razvrstil samomore v 3 sociološke tipe:

- altruistični (Žrtvovanje v prid družbi. Kadar ženo v Indiji zažgejo skupaj z mrtvim možem).
- egoistični (Kadar so želje posameznika tako velike, da jih ne more uravnati z zmožnostmi uresničevanja).
- anomični (ali anomija kot družbeni pojav. Durkheim uporablja izraz družbeno dejstvo).

ANOMICNI SAMOMOR izhaja iz tega, ker so zaradi izgube pomena tradicije ljudje dezorientirani, vendar je to idejo oblikoval kasneje Merton. To o čemer govorimo danes je Mertonova dopolnitev Durkheimove osnovne ideje. Merton sledi Durkheimu in pravi, da do anomije prihaja zaradi nasprotja med kulturo in strukturo v sodobni družbi. Na ta način se navezuje na govorjenje Durkheima. Kultura nam narekuje kako zaželjeno je uspeti. Moramo biti pridni, pridno delati da bomo uspeli. Vsi izhajamo iz enakih možnosti, od nas je odvisno ali bomo klatež ali minister. Ali se bomo povzpeli do vrha ali ostali na dnu. Zaželjeno pa je da pridemo na vrh. Na ravni strukture pa je, da je vrh omejen. Tu se moderna družba razlikuje od fevdalne družbe Evrope - od stanovske družbe. Danes pa ne. kanali družbene strukture to omejujejo.

Ker je zaželjeno uspeti, ni pa vsem mogoče uspeti, ljudje kršijo norme, pravila, v množičnem številu, prihaja do brezpravja, ne ve se kaj je obvezno in kaj ne. in tisto kar je obvezno ni več neobvezno. To je po Mertonu izvor anomije, po Durkheimu pa je izvor anomije manj definiran, bolj splošno gre za to, da so tradicionalne norme izgubile svoj zavezujoč značaj.

Moderna družba je anomična družba, v kateri obstaja visoko število kršitev norm.

Durkheim: po njegovem je družbena delitev dela tista, ki bo odločilno zaznamovala moderno družbo in pripeljala v harmonično organizirano družbo. Anomijo pa povzroča vsiljena delitev dela.

c) TEORIJA ETIKETIRANJA

Durkheim pravi, da zločin ni zločin sam po sebi, temveč zato, ker ga razgllašamo za takšnega. Zelo relativizira odklone, ta teorija povdarja, da npr. budizem je bil prepovedan. Obstaja kup prekrškov, ki so variabilni. Ta teorija povdarja to, da je zelo različno tisto kar je prepovedano. Družba mora prepovedati določena dejanja. Teorija etiketiranja - Becker, Lemert in drugi pa povdarjajo, da do odklona prihaja v procesu simbolne interakcije. Ti ne trdijo, da so zakoni

pristranski, ampak, da do oblikovanja odklona in zaznamovanja odklonilca prihaja v procesu neposredne interakcije, ki je posredovana s simboli. Niso pomembna pravila, interakcije, pomembno je, kako se izkažemo v direktni interakciji.

Deviacija ni dejanje, je etiketa, ki mu jo nadenejo določeni posamezniki. Vsi posamezniki počenljajo prepovedana dejanja. Vse to se dogaja v neposredni interakciji. Vsi smo primarni delikventi, vendar bo za nekoga ta prekršek usoden in za drugega ne. usoden bo, če ga zasačijo, registrirajo, obtožijo, zaprejo. Potem kažejo nanj s prstom - je stigmatiziran. Ta teorija uspešno povdarja, da so naši stiki z organi pregona in našim neformalnim okoljem zelo bistveni.

2. SOCIALNA PATOLOGIJA

Tako se je včasih proučevanje odklonov v sociologiji imenovalo.

Odkloni se pojmujejo kot bolezen. Danes menijo, da je ta pristop zaznamovalen, da družba ni organizem, ki bi lahko zbolel in ta teorija ni več pomembna.

3. TEORIJA DRUŽBENE DEZORGANIZACIJE

Thomas

Vse te teorije izhajajo iz Amerike, kjer je sociologija bolj pragmatična, praktična, si prizadeva reševati socialne probleme.

Ugotavlja, da je nekaj narobe z moderno družbo. To kar pa je narobe izhaja iz dejstva, da se posamezni deli družbenega sistema ne razvijajo z enako hitrostjo. Urbanizacija, industrija, potekata hitro, socialna kontrola, njeni mehanizmi, institucije se temu še niso prilagodile.

5. MARKSISTIČNA TEORIJA

Marx - nekaj stavkov, ki zadevajo kriminaliteto

Pravi, da družba na eni strani proizvaja gmotno bogastvo, na drugi pa revščino, je bolna družba zaradi tega proizvaja kriminaliteto. Dopolnilo temu je lahko dopolnilo, da je kriminaliteta oblika razrednega boja. V komunističnem manifestu pravi, da so drobni kriminalci, tatovi, prostitutke nevaren element, ker preusmerjajo energijo delavstva v boju za revolucijske spremembe družbe v reševanju zasebnih problemov in na ta način rahljajo fronto revolucijskih delovnih sil.

6. TEORIJA KONTROLE

Izhaja iz podmene, da so ljudje nagnjeni k počenjanju kaznivih dejanj in nasilnih, agresivnih del. Vendar v družbi obstajajo kontrolni mehanizmi, predvsem v primarnih družbenih skupinah (družina, vrstniki, cerkev v smislu fare). Problem moderne družbe je v tem, da so izgubile svojo moč nadzorstva. V tradicionalni družbi so družina, sosedje, farani kontrolirali.

7. SOCIALIZACIJSKA TEORIJA ali TEORIJA DIFERENCIALNE SOCIALIZACIJE

Avtor: SUTHERLAND

Po njegovem smo mi pod številnimi vplivi, ki jih lahko sprejmemo oz. se naučimo. Nudijo nam različne vzorce: vedenje, tako na splošni, kot vzorce kot tehnike vedenja.

Če bo prišlo do prevlade devijantnih vzorcev vedenja, če bomo bombardirani z vzorci in tehnikami vedenja. Če bo prišlo do premoči deviantnih vzorcev nad normami, kjer se spoštujejo družbene norme. Ta teorija je parcialna.

8. TEORIJA DEVIANTNE SUBKULTURE

Trdi, da obstajajo , ki imajo različno subkulturo. Obstajajo prostitutke, ki niso brez morale, vendar se njihova razlikuje od morale vladajoče družbe. Pri mladoletnih tolpah pa prevladujejo naslednje vrednote:

- spopadanje z avtoritetami in njihovimi predstavniki
- trdnost in storilnost
- sposobnost preslepitve
- srh, tveganje in izogibanje dolgočasje

Vrednote tvorijo njihovo subkulturo. Ko gre za kazniva dejanja odklonov ne gre za kršitve lastne subkulture, kršijo samo neko drugo, nam tujo subkulturo, ki je morda tudi kultura vladajoče družbe, so pa relativno vse enakega pomena, vse nam omogočajo, da pridemo do lastne identitete.

Thrasher: avtor Topla: trdi, da je za socializacijo fanta, sodelovanje v tolpi enako relativno dobro, kot sodelovanje v katerikoli drugi skupini. Pridobimo identiteto, spoštujemo drugo avtoriteto... Postal je član tolpe, da bi jo raziskal.

Teoretična tradicija ali paradigma

Uveljavil jo je Kuhn Thomas (fizik). Paradigma je nekaj več od teorije. Poudaril je, da v posameznih obdobjih v posameznih znanostih, vlada splošni nazor, s katerim se definira pojem resnice. Ta nazor je tako splošen, da ga ni možno preverjati direktno. Določa smer delovanja znanosti (osnovne determinizme). V določeni znanosti vlada splošen nazor o tem, kaj je predmet znanosti. Ta paradigma je podlaga za oblikovanje teorij in za utrejanje raziskovalnega gradiva. Če ni paradigma preverljiva pravimo, da je metafizična, nadznanstvena. Določen čas je možno umeščati določene raziskovalne rezultate v vladajočo paradigmo, ampak pojavijo se novi rezultati, ki se jih ne da umestiti in teh je vedno več. Na koncu pride do opuščanja paradigme in zamenjave paradigme z drugo. Kuhn je trdil, da obstajajo tako splošni nazori, da so metafizični, neznanstveni, vendar vodijo določeno znanost. Ta njegova hipoteza je doživela velik odmev v sociologiji. Številni sociologi so se vprašali ali obstaja taka paradigma znotraj sociologije, in če obstaja, kakšno je razmerje posameznih teorij do paradigme. V sociologiji ni ene edine vladajoče paradigme, ampak jih je več. Možno je razvrščati posamezne teorije glede na več kriterijev in govoriti o večih paradigmatičnih ... Nekateri pravijo, da gre za nekaj splošnega od teorije, govorijo o teoretičnih skupinah ali o teoretičnih tradicijah.

1. *Pozitivizem* / hermenevtika historizem fenomenologija

Obstaja nasprotje znotraj sociologije, ki je precej trajno in temeljno. Eni trdijo, da bomo do ustreznega znanja prišli, če bomo upoštevali tiste metode, ki so se uveljavile v naravoslovju - pozitivizem. Pozitivisti pravijo, da ni razlike med naravo in družbo. Uveljavimo naravoslovne metode - modele, ki so uveljavljeni v naravoslovju in pridemo do splošnih zakonitosti. Slepá točka pozitivizma je človeška zavest. Človekova zavest, ki je ne zanikajo, ni pomemben

dejavnik. Zavest je nebitvena, ne vpliva na družbene dogodke. Zagovornika pozitivizna sta Comte in Durkheim.

Pozitivizem se deli na dve veji:

- *Organicizem*

Družba je organsko bitje, kjer veljajo biološke zakonitosti. Družba je podobna organizmu. Človek se mora podrediti tej celoti. To je konzervativna struja v sociologiji.

- *Scientizem*

Sociologija se pojmuje tako, da je težišče metodi. Sociologija bo postala zreła znanost, ko bo uveljavlja, v zadostnem obsegu, metodološke postopke in pravila. Sem sodi empirična sociologija, kjer so zelo strogo uveljavljena metodološka pravila. Sem sodi tudi operacionalna struja, kjer teoretični pojmi ne sodijo v znanost. V znanost sodijo samo tisti pojmi, ki jih zaznamo preko kazalcev, indikatorjev.

Nasprotje pozitivizma:

Historizem:

Družbene vede so popolnoma drugačne od naravnih znanosti. V družbi se srečujemo s pomenom, smislom. Naravne vede nam povedo kemično sestavo določene tkanine. Na primer, zastava, nekdo jo bo zažgal, drug jokal, tretji bo mirno stal. Moramo razumeti smisel, pomen, ki ga ima zastava za posameznike. Tu samo to, kakšen smisel pripisujejo dogodkom (obdobju); ravno to je naloga družboslovja pravi Dilthey. Duhovne vede, naj proučujejo družbena dogajanja, kot dogajanja, ki jih lahko raziskujemo. Naravni pojavi nimajo nobenega pomena, kot takšni, šele družbene konsekvence na ravni pojavov imajo pomen. Historični pristop pravi, naj se družboslovje oblikuje v nasprotju z naravoslovnem - kot skupek ved, ki si prizadevajo poiskati smisel. Pomanjkljivost te smeri: težko jo je dokazovati. Te metode ni možno preverjati. Historizem ali fenomenologija je takšno stališče, ki zahteva, da smiselno razumemo določene dogodke (obdobja), ki zahteva, da smiselno razumemo določene dogodke, obdobja. Oni trdijo, da je vse enkratno. Mi lahko to le razumemo, ne moremo priti do posplošitev. Spoznanja, do katerih pridejo je zelo težko preverjati. Dilthey je zagovarjal razumevanje čustev. Weber je zagovarjal intelektualno razumevanje s pomočjo logičnih metod.

2. Realizem / nominalizem individualizem atomizem

Vprašanje je ali družba dejansko obstaja ali gre le za skupek posameznikov, ki imajo določene želje, motive. Realistično stališče trdi, da družba dejansko obstaja (Durkheim - funkcionalizem, organicizem) je neodvisna od posameznikov. Ti so podrejeni družbi. Posamezniki so podrejeni določenim determinizmom.

Durkheimov paradoks: določena količina odklonov je normalna. Družba lahko obstaja - kaže se preko organizacij, institucij, kulture. Najdemo družbena dejstva, ki imajo moč vsiljevanja (družbene institucije: šole, družine).

Mi se s procesom interiorizacije interioriziramo (se podrejammo družbi). Realizem zagovarjajo: Durkheim, organicizem, funkcionalizem - zanikajo sleherno obstojnost posameznika.

Nasprotje realizma:

Nominalizem

Družba je samo ime za neodvisne posameznike (proučevanje družbe kot skupka posameznikov). To nas pelje v individualni psihologizem ali sociološki formalizem. Družbe ni, posamezniki tvorijo razmerja, ki imajo položaj oblik. V individualni psihologizem sodi tudi Weber.

V čisti obliki se realizem in nominalizem le redko kažeta. Danes temu pravimo makrosociologija (nihče več ne trdi, da so družbene institucije utvare). Družbene institucije so nekaj, za čemu insistira makrosociologija. Tudi mikrosociologija razlaga, da imajo institucije določen pomen, vendar mikrosociologi poudarjajo medsebojno interakcijo institucij.

Simbolni interakcionizem (Mead)

Marksizem je preveč protisloven in ga ni moč nikamor uvrstiti.

3. Harmonija / spopad

Harmonija

Poudarja, da je družbi normalna harmonija, skladnost. Takšna stališča imajo dva izvora:
- družbena delitev dela, ki pripelje do soodvisnosti posameznikov in skupin,
- obstaja kot nekaj lastnega v vsaki družbi, nek sistem vrednot, norm. Posamezniki se vidijo skladno s temi vrednotami. To pripelje do harmonije (Durkheim, Parsons).

Nasprotje harmonije:

Spopad

V družbi prihaja do spopada, ker so tisti, ki so podrejeni zoperstavlja temu (Marx).

4. Preroštvo / privrženost

Preroštvo

Obstajajo preroški sociologi in preroške šole. To so tisti, ki trdijo, da prihaja nov čas (Comte, Marx, Parsons).

Nasprotje preroštvu:

Privrženost

Je nepreroška sociologija. Mnogi sociologi so privrženi umirjenosti.

Teorije

Teorije so ožje od paradigme. So nauki, ki zadevajo določene skupke vprašanj. Niso tako splošne kot paradigme. Vsebujejo določene trditve o determinizmih družbenega življenja, ki so v razmerju do empiričnega gradiva.

Merton trdi, da v sociologiji obstaja nasprotje med splošnimi paradigmi in posamičnimi ugotovitvami. Tisto kar primanjkuje teoriji srednjega obsega so teorije, ki jih je možno preverjati, ki povezujejo hkrati splošne teorije in posamične ugotovitve, hipoteze v red. Primer takšne je Mertonova teorija anomalije.

Henri de Saint-Simon (1760-1825)

Saint-Simon je bil Aristokrat, ki je imel svoj krožek (kaj je bilo narobe z francosko revolucijo, da še vedno obstajajo patološki pojavi - izkoriščanje). Saint-Simon se je zavedal, da ni rešena konfliktualnost. Ustanovil je krožek, v katerem je bil tudi Avguste Comte (bil je njegov osebni tajnik). Saint-Simon in Comte sta se sprla. ...

Saint-Simon ni napisal sistematskih del, zapustil je kopico zanimivih idej o sociologiji. Engels ga je uvrstil med utopičnega socialista. Saint-Simon definira družbo kot organizirani stroj, kateremu vsi deli prispevajo, sicer na različne načine, k gibanju celote. Združevanje ljudi, pripelje do pravega bitja, katerega eksistenca je včasih bolj močna ali šibka, odvisno od organov, a ti opravljajo svoje funkcije ali pa ne. Za njega je značilna biologičnost.

Saint-Simon je verjel v napredek. Ta napredek naj bi zagotovil industrijski napredek in uveljavitev takšnih primerov družbene organizacije, ki jih ima produkcija. »V prihodnosti več ne bo upravljanja z ljudmi, upravljajo se bo samo s stvarmi «(to pa je bolj značilno za tehnokracizem, kot pa za socializem). Bil je mnenja, da je politika birakratska dejavnost, politiki pa so paraziti. Zato je politiko potrebno odpraviti. Družbo morajo voditi znanstveniki in ne politiki. Kaj bi se zgodilo v Franciji, če bi izginilo deset knezov, deset škofov, deset najpomembnejših politikov? Ne bi se zgodilo nič, ker so to parazitski sloji. Kaj pa, če bi izginilo deset industrijalcev? Družba bi se sesula, ker družba sloni na industrijskih razredih. Saint-Simon razlaga, da obstajata dva razreda:

- parazitski razred (fevdalci, politiki, visoka duhovščina - ti ne prispevajo nič kotistnega).

- delavski ali industrijski razred (industrijalci, kmeti, umetniki, delavci - ti so nosilci funkcioniranja družbe).

Znanstveniki bodo ugotovili, da je združitev v Evropi nekaj racionalnega in zaradi tega se bo Evropa združila. Saint-Simon uporablja izraz socialna fiziologija. Socialnafiziologija razlaga družboslovje v organsko smer. Ko analizira ta znanost, ugotavljajo pomen posameznih dejavnikov: znanost, politične ideje, politični in geografski dejavniki, bistveni dejavnik družbe je lastninska organizacija. Napredek je nujen, mi pa lahko pripomoremo, da lažje pride do tega. Cilj napredka je razvoj splošne blaginje v korist vseh koristnih sposobnosti vseh posameznikov. Družba je nadrejena posamezniku. Pri Saint-Simonu najdemo veliko idej, ne najdemo pa celotnega koncepta družbe.

Montesquieu (1689-1755)

Montesquieu je spraševal, ali obstajajo splošne zakonitosti ali pa vse poteka po naključju. Ukvarjal se je z popolnostjo državne ureditve. Napisal je *O vzrokih rimskega zveličja in propada, O duhu zakonov*.

Sprašuje se, ali se mogočni imperiji (Rim, Perzija) propadli zaradi nemorale. Po njegovim gre za dejavnike objektivnega značaja, ki delujejo v zgodovini. Veliki imperiji začnejo propadati, ker se pripadniki elite začnejo obnašati nenormalno. Da bi razumeli družbeno ureditev motamo poznati dejavnike. Splošna rezultanta teh dejavnikov je »duh zakona«. Ne gre samo za besedo zakon, ampak za tiste rdeče niti, ki povezujejo pravo, običaje in moralo. On zahteva naj upoštevajmo geografske dejavnike (klima). Upoštevati moramo štiri dejavnike:

- *Geografski dejavniki* povzročajo, da so južni narodi bolj leni in jih je potrebno bolj zatiralno vzpodbujati k delu. Sužnjelastniška ureditev bi ustrezala tem pogojem. »Vročina povzroči, da nimajo nobene volje za delo, razen če jih nekdo prisili«. Sužnjelastništvo je za njega ogabno, ampak je potrebno upoštevati geografske dejavnike. Na severnem pasu so sicer delavni, ampak ne ustvarjajo pomembnih kulturnih stvaritev. Najboljši je srednji pas.
- *Prebivalstvo* (majhno prebivalstvo zavira razvoj).
- *Ekonomski dejavniki*. Upošteva pomen izmenjave dobrih in pomen denarja ter njegove trdnosti, ne upošteva pa delitev dela.
- *Religija*, ta določa determinizem družbenega življenja.

Vse skupaj določa duh zakonov.

Montesquieu si prizadeva ugotoviti splošne pravilnosti funkcioniranja družbe. On sistematično urejuje družbene dejavnike za politično ureditev. On pravi, da obstajajo tri oblike družbene ureditve: - despotija (princip strahu). Despot je vsemogočen, vsi ostali morajo doživljati strah. Despotija je nujna za južna in za večje teritorije. - monarhija (čast). Pripadniki posameznih stanov morajo doživljati pripadnost stanov kot določeno čast. Značilno za majhne države. - republika (vdanost). Gre za zmerno politično ureditev. Značilno za majhne države. Državljeni morajo biti vdani kot celoti. Montesquieu je na meji, da obsodi despotijo in da je odvisna od geografskih pogojev. Zavedal se je, da je Francija v krizi, da se nesoglasja med družbeni stanovi in razredi. Po svojem potovanju po Angliji je zavrnil razvil teorijo, ki jo najdemo že pri Locku. Montesquieujeva ideja je delitev oblasti (to delitev oblasti poznamo še danes). Montesquieu meni, da naj se veje oblasti prepletajo ene z drugo iz tako preprečijo despotijo. Oblikovanje zakonodajne, izvršilne in sodne veje oblasti, naj bi brzdale ene drugo in tako preprečile despotijo. On je predvideval, da bo zakonodajalno oblast imelo v rokah meščanstvo. Izvršilna oblast bo imela v rokah birokracijo. Sodna vejo pa fevdalni gospodarji. Te tri veje naj bi se oblikovale in brzdale. Ta ideja je trajno vplivala na oblike državne ureditve. Rousseau je menil nasprotno, zahteval je, da ljudstvo opravlja vse državne funkcije kot eno telo.

Max Weber (1864-1920)

Nekateri menijo, da je sociologija znanstvena šele v Webrovem in Durheimovem času. Ko Weber definira sociologijo jo zagovarja s teorijo individualno psiholoških stališč. Pravi: »Naloga sociologije je z razumevanjem tolmačiti smiselna vedenja posameznikov«. Zavedal se je, da to ne zadostuje. To stališče, da naj se družboslovje konstituira kot razumevajoča veda so zagovarjali že v 19. stoletju - Dilthey. Weber je od tega stališča izhajal, a ga je želel

preseči. Dilthey je zahteval, da se družboslovje temeljno razlikuje od naravoslovja po čustvenem razumevanju. To lahko pripelje družboslovje v nepreverljive sklepe. Weber je zagovarjal, da naj razumevajoča sociologija in širše družboslovje oblikuje idealne tipe.

Idealni tip - model - miselna predstavitev določenih razmerij, kjer odmislimo manj pomembne dejavnike in oblikujemo sliko z omenjenimi dejavniki. Idealni tip je sredstvo, ki ga znanstvenik uporabi, da bi zoperstavil sliko empirične znanosti s tem modelom in ugotovil, zakaj prihaja do odstopanja. Webrov idealni tip je nekaj, kar je zaželeno, nekaj k čemur mi vsi tendiramo.

Weber je menil, da je za analizo družbenega življenja potrebno določiti vedenje posameznika:

- a) efektivni tip - deluje, ker so nas premagala čustva;
- b) tradicionalni tip - gre za običaje;
- c) smotrno racionalni tip - smotrno-racionalno vedenje je tisto, kjer si prizadevamo čimbolj enostavno uresničiti določene cilje;
- d) vrednostno racionalni tip -...

Osnovni proces modernizacije je voden z njegovim notranjim jedrom, ki mu pravi racionalizacija. Racionalizacija pomeni učinkovito delovanje, ker nas stranski učinki ne zanimajo. V gospodarstvu se racionalizacija kaže z uveljavitvijo trga in gospodarskih organizacij.

V religiji se racionalizacija kaže s pojmovanjem Boga, ki je vse bolj odmaknjen, oddalja se od našega sveta. To pa lahko pripelje do tega, da Bog izgine in ostanejo samo vrednote, pride do sekularizacije.

Na področju politike se racionalizacija kaže s birokracijo. Strokovnjaki, ki uporabljajo pravo bodo odločali, ne pa politiki. Politiki bodo izgubili svoj vpliv. Na področju prava se kaže v možnosti govorjenja o racionalnem in iracionalnem pravu na področju postopka in na področju vsebin. Iracionalno pravo je tisto, kjer se uporabljajo neintelektualna sredstva. Za Webra še danes obstajajo iracionalni postopki. Pri racionalnih postopkih pa vlada logika, inteligenca in ne čustva. Kar pa zadeva vsebino je pravo racionalno, kadar je urejeno le s splošnimi brezosebnimi normami. Na takšno pravo se lahko zanesemo. Racionalizacija je duhovno jedro modernizacije oz. kapitalistične družbe, ki se kaže s smotrnim vedenjem, birokratizacijo v politiki ter s trgom in birokratizacijo v gospodarstvu. Weber si je prizadeval, naj bi sociologija postala resna teoretična znanost. Ne enaka naravoslovnim znanostim, ampak resna teoretična znanost z metodološkimi instrumenti, ki zagotavljajo zanesljivo znanstveno analizo. Vsebina smisla so vrednote. Weber je v delu *Protestantska etika in duh kapitalizma* ostal zelo zvest določitvi nalog sociologije. Opravil je primerjalno analizo med religijo in gospodarstvom. Hotel je izpodbiti Marxa v tezi, da je nadgradnja določena z bazo. Ugotovil je, da so bile številne tehnološke predpostavke prej navzoče na Kitajskem kot v Evropi. Po Weberu se je kapitalizem v Evropi razvil zaradi različice »asketstva«. Tukaj misli na protestantizem, ki zahteva aktivnost. Potrebno je biti ekonomsko dejaven. Poklic je odgovor na božji klic. Asketski protestantizem terja več, naj se odpovedujemo materialnim dobrinam. Naša dolžnost je, da iščemo znamenja, da smo odrešeni. Ta znamenja so ekonomska, kar pripelje do notranje napetosti v posamezniku. Zaradi tega on še bolj pridno dela, kar je pogoj za razcvet kapitalizma.

Po njegovem je racionalizacija jedro modernizacije. Racionalizacija je dvig učinkovitosti.

Pri religiji se racionalizacija, kaže kot odčaranje sveta. Izginjajo mistične komponente religije, ona se kaže skozi moralne koncepte, tudi skozi teodicijo (nauk o smiselnosti trpljenja). Odčaranje sveta se kaže: v srednjem veku je bilo veliko praznikov, danes jih ni; v nedeljah trgovine delajo - dvig učinkovitosti. Učinkovitost se kaže v transcendentnih stvareh, kar se kaže v sekulariziranih vrednotah.

Racionalizacija se kaže skozi trg, vendar obstaja skupni faktor z politiko, to je birokratizacija. Birokracija je idealni tip. Idealni tip je Webrova misel. Da bi njegova misel postala znanost je potrebno oblikovati idealne tipe (ti so teoretični).

- idealni tip ni splošen pojem, - idealni tip ni statistično povprečje - idealni tip je znanstvena hipoteza - idealni tip ni odsev stvarnosti v znanstvenikovi zavesti
Idealni tip je stvaritev znanstvenikov. Je matematična konstrukcija pri kateri se določene vrednote poudarjajo določene pa abtrahirajo, zato je družba brez protislovij, ki ni več normativno temveč teoretično realna. Takšnega idealnega tipa ne najdemo v stvarnosti, on služi za analizo te stvarnosti. Racionalizacija se kaže preko birokracije, tam vlada:

- hierarhija strokovnosti, - pisno komuniciranje. - delovanje na podlagi splošnih predpisov, - denarna nagrada, - brezosebno delovanje.

Če bi se držali samo hierarhije in predpisov nebi razrešili veliko problemov. V političnem življenju ima parlament vse manjšo vrednost, ker se vse birokratizira.

Ritzer: eden najbolj znanih sociologov za sociološke teorije. Z bratom sta skupaj šla v McDonald's in sta ugotovila, da je McDonald's odlična oblika birokracije. Dobimo vedno enak hamburger, pito, juice. Gre za hitro hrano, poceni, predvidljivo, učinkovito in kalkulativno. Ritzer pravi, da vso to birokracijo pri McDonald'su povzroča maksimalizacija dobička.

Ta princip se druži tudi z drugimi dejavnostmi (pravne klinike, cerkveni ceremoniali); to je racionalizacija.

Birokratizacija se kaže na področju politike (egiptifikacija). Prihodnost prinaša samo še več birokracije, zato ker je učinkovita. Edina nevarnost za birokracijo prihaja iz ene strani; če ljudje izgubijo zaupanje vanjo, če je birokracijsko organizacijo ljudje več ne štejejo za legitimno. Tako se lahko birokracija sesuje. Nevarnost prihaja od govornikov, demagogov. Ti lahko spodbudijo množico na nezaupanje in temu sledi sesutje režima. Egipčifikacija je tendenca, da ena edina birokracijska organizacija obvlada celotno državo.

Webrova hipoteza o nastanku kapitalizma

Možno si ga je razlagati po obratni smeri, ki ga razlaga Marx. Weber je analiziral, najprej evropsko, kasneje pa tudi povezavo z drugimi svetovnimi religijami. Po njegovem naj bi, najprej osnovne poteze luteranstva (odgovor na božji klic), kasneje pa asketski kapitalizem, ustvaril tisto gospodarsko delovanje, ki pripelje do modernega kapitalizma. Metodična gospodarska dejavnost zlasti pa poklicna dejavnost se pojavlja kot dolžnost. Pri nekaterih variantah kalvinizma pa je že v naprej določeno, kdo bo zveličan in kdo ne. Vendar se more vsakdo ravnati kot, da je med temi zveličanimi (nauk o predesnazaciji). Bogastvo kopičimo za slavo boga, ne pa za individualne potrebe. Do sledne misli je prišlo šele z potrošniško družbo.

Ameriški sociolog Levski je potrdil Webrovo hipotezo. V ZDA je raziskoval Detroit (katolike, žide, bele in črne protestante). Pripadnost protestantski skupnosti odločno vpliva na šolanost in politično uspešnost.

Obstajajo številni dvomi na Webrove hipoteze. V času Kalvina ni prišlo do gospodarskega vzpona, ampak do vzpona je prišlo v katoliški Italiji.

Protestantizem je pripeljal do demonopolizacije na religioznem področju, to je pripeljalo do možnosti oblikovanja modernega kapitalizma in znanosti. Hkrati je to pripeljalo do nacionalnih držav. Nacionalne države pa so pripeljale do večjih trgov in do modernizacije. V širšem smislu etika dela kakršno najdemo pri protestantizmu, naj bi bila danes razlog, da sta Singapur in Tajvan uspela, v Afriki pa ni uspela nobena država. Gre za določen sistem vrednot, ki v enem delu povzdiguje metodično gospodarsko dejavnost (npr.: pri delu ne bomo upoštevali družinskih problemov, zaposlili bomo najboljše in ne nečake, svake). Naprimer, v

Južni Ameriki družinska mentaliteta ovira gospodarski razvoj. Kulturni dejavniki so zelo pomembni za izpodbijanje gospodarstva. Pri tej hipotezi ostaja pri svoji metodološki metodi: sociologija naj bo razumevajoča veda.

On je deloval v hudi politizaciji univerze. Zahteval je vrednostno nevtralno sociologijo. Naj se sociolog znanstvenik ne vtika v vrednote, ker jih ni mogoče znanstveno utemeljiti. Znanstvenik lahko samo pove, kako bomo uresničili vrednote, kakšno ceno bomo plačali, naj pa ne zagovarja določenega sistema vrednot, ker so te iracionalne in škodujejo znanosti. Weber pravi, da so vrednote popolnoma ločena področja družbenega življenja. On polemizira z Marxom. Marx je zagovarjal ideologijo, Weber pa prav nasprotno. Rekel je, tMarx ima prav, razredi obstajajo, to so skupine bogatih in revnih na trgu, vendar je družbena struktura je večdimenzionalna. Razen gmotnega bogastva obstajajo tudi druge razsežnosti, ki jih moramo upoštevati:

- prva razsežnost je *gmotno bogastvo*, ki pripelje do oblikovanja razredov.
- druga razsežnost je ločena od prve, to je *vpliv, moč, politika*. V družbi kot celoti poteka proces razdelitve družbenega vpliva, tako da so nekateri bolj vplivni (imajo večjo količino družbene moči) kot drugi. Družbena moč je razmerje v katerem je verjetno, da bo ena stran vsilila svoje interese, kljub nasprotovanju druge strani. Legitimna družbena moč ali avtoriteta ali oblast Prilastitev družbene moči se kaže prek oblikovanja strank.
- tretja razsežnost se nanaša na *ugled*. Večjo ali manjšo količino ugleda, ki jo ima posameznik. Ugled se kaže skozi stan.

Razredi, stranke in stanovi so oblike diferenciacije družbe. Weber je izrazil zahtevo po več dimenzioniranem raziskovanju družbene strukture. Obstaja neskladje med temi strukturami. Trije tipi politične ureditve:

- *tradicionalni tip* - vadanje z običaji (starodavnost),
- *racionalni tip* - oblikuje se v moderni družbeni ureditvi. Sklicuje se na brezosebne zakone. Vlada se oblikuje v skladu z zakoni, ustavo, postavnikom.
- *karizmatični tip* - pri tem tipu se smatra, da ima voditelj nadnaravne danosti. Za njega je značilno, da se pojavlja v kriznih situacijah in značilna je rutinizacija.

Webra so imenovali meščanski Marx.

Karl Marx (1818-1883)

Marx je protisloven, konkreten mislec. Rojen je v mestu Triere. Kljub temu, da se je komunizem (Marxova misel) razsul, je še vedno njegova misel živa. Več misli, ki so pomembne v sodobni sociologiji najdemo pri Marxu in pri Comtu.

Problem pri marksistih je ločen mlajšega Marxa od starejšega. Mlajši Marx je bil humanist in indeterminist, menil je, da je možno premagati objektivne težave človeka in jih podrediti njemu. Človek je bil po njegovem plemenit in ustvarjalen. Delo (praksa) je tisto kar definira človeka. Po letu 1848 Marx postane determinist, organizacija družbe je določena. Uradni marksizem, ki je bil uveljavljen pri Stalinu, je bil deterministični. Uradna ideologija bivšega jugoslovanskega režima je bila, razliko od Sovjetske zveze postavljena na abstraktno raven, menili so da Stalin ni humanist. Oblikovala se je skupina Praksis, ki je kritizirala vladajoči režim, da ne izvaja lastno ideologijo. Kritizirali so ureditev, ki je bila uveljavljena iz stališča marksizma. Mladi in stari Marx. To členitev izraža francoski sociolog Althusser (goreč marksist). Dejal je: »Družboslovje se konstituira leta 1848 z Marksovo idejo, ko zavrne, da je

človek subjekt. In sprejme idejo, da so družbeni procesi določeni, povzročni, neodvisni od človeške zamisli«. Marxova misel je najbolje razumeti, če upoštevamo kar je napisal Kolakowski (poljski filozof) *Temeljni tokovi marksizma*: za razumevanje Marxa je najbolje upoštevati tri komponente: romantično, prometejsko in razsvetljensko komponento.

Romantična komponenta najbolj očitna v pojmovanju preteklosti in prihodnosti. Marx pravi, da v prvotni družbeni ureditvi človek ni bil omejen z institucijami in ni bil omejen z opravljanjem enega poklica. Niso mu bile vsiljene institucije (zasebna lastnina, država). Država je prisilna izmišljena in tvorjena skupnost. V t.i. »zlato dobi človeštva« ni bilo odtujenosti (alienacije). Alienacija pomeni, da v danih okoliščinah potek življenja ne ustreza njegovemu bistvu. To lahko po dve stvari: odvzeto mu je nekaj kar je že imel ali pa ni pridobil tisto, kar mu je dano kot možnost. Torej je Marx težil k takšnim pogojem v katerih bo uresničena njegova njegova neomejena dejavnost. Pri Marxu je pomembna popredmetitev, odtujitev (reifikacija), torej razmerja med ljudmi in sredstvi za doseg ciljev se osamosvojijo in postanejo človeku objektivno dani, se mu vsiljujejo. Predvsem se to kaže v predmetu dela. Mi ustvarjamo, da bi zadostili našim potrebe, vendar se je to spremenilo v nekaj drugega. Proizvodi so postali sami sebi namen. Mi ne kupujemo izdelke, da jih bi koristili, ampak da pokažemo svoj status (imajo odtujen pomen). Izdelki dobijo fetiški pomen - fetišizem blaga. Marx je domneval, da je možno odpraviti odtujitev, možno je vzpostaviti skupnost, kjer nebo institucij, ki se vsiljujejo, ki terjajo človeka, da se vede živalsko. Družbena razmerja morajo biti prosojna (transparentna). Komunizem sodi v to romantično komponento. Misli, da je možno ljudi preusmeriti, da ne bi v ljudeh videli izkoristek, da bi živeli v družbi brez prisile institucij.

Prometejska komponenta. Dopolnjuje se s prvo. Simbol človekovega prizadevanja, da ostane subjekt. Podreja stvarnost svojim potrebam. Pri Marxu je ta Prometej proletarijat. On pojmuje delavski razred kot skupino, ki je zmožna strmoglaviti ne samo vladajoči red, temveč preseči pogoje življenja za katere je značilno, izkoriščanje vladavine in odtujitev. V delavskem razredu so skoncentrirane odtujitve, ta odtujitev bo vse močnejša in s tem bodo ustvarjanje objektivne možnosti, da prevzame družbo. Kapitalisti ne bodo več nujni, proces produkcije se bo socializiral. Tukaj ne bo več prostora za posameznika kapitalista, temveč bo potrebno na podružabljen način uporabljati produkcijo. V tem obdobju bo potekala vladavina delavskega razreda. Ta je zmožen upravljati gospodarstvo v celoti.

Razsvetljenska komponenta. Gre zato, da so filozofi razsvetljenci (Francozi in Britanci) prizadevali ugotoviti splošne pravilnosti, kako posamezni dejavniki pogujejo funkcioniranje in spremembe družbi. Marx je po letu 1848 zagovarjal determinizem družbenega življenja. Družbeno življenje je določeno z določenimi dejavnostmi. »Daš mi potočni mlin in dobiš družbeno ureditev z fevdalnim gospodom, daš mi tovarno s stroji in dobiš industrijskega kapitalista«. Stopnja razvoja tehnologije določa organizacijo družbe, institucionalizacijo družbe in nekoliko manj pogojuje tudi kulturo (Marx kulturi pravi družbena zavest). Althusser pravi, da je s tem odločno vplival na družboslovje, odprava subjekta. On ga ni nikoli popolnoma odpravil, ampak se je nagibal k determinizmu.

Materialistično pojmovanje zgodovine

»V družbeni produkciji svojega življenja stopajo ljudje v določene, nujne, od njihove volje neodvisne odnose - v produkcijske odnose, ki ustrezajo določeni razvojni stopnji njihovih materialnih produktivnih sil. Celota teh produkcijskih odnosov sestavlja ekonomsko strukturo družbe, realno osnovo, ki se na njej dviga prava in politična vrhnja stavba in ki ji ustrezajo določene oblike družbene zavesti. Način produkcije materialnega življenja določa socialni, politični in duhovni proces življenja nasploh. Ne določa njihovo zavest. Na določeni stopnji svojega razvoja prihajajo materialne produktivne sile družbe v nasprotje z obstoječimi produkcijskimi odnosi ali - in to je le pravni izraz za isto stvar - z lastninskimi odnosi, v

katerih so se doslej razvijale. Iz razvojnih oblik produktivnih sil se ti odnosi spremenijo v njihove spono. Tedaj nastopi razdobje socialne revolucije. S spremembo ekonomske osnove se počasneje ali hitreje izvrši prevrat v vsej ogromni vrhni stavbi. Ko preučujemo take prevrate, moramo vselej razlikovati med materialnim prevratom v ekonomskih pogojih produkcije, ki se da ugotoviti s prirodoslovno natančnostjo, in pravnimi, političnimi, religioznimi, umetniškimi ali filozofskimi, skratka: ideološkimi oblikami, v katerih se ljudje tega konflikta zavedo in ga izbojujejo. Kakor ne presojamo posameznika po tem, kar misli sam o sebi, prav tako ne moremo presojati take prevratne dobe po njeni zavesti, temveč moramo ravno nasprotno to zavest razložiti iz nasprotij materialnega življenja, iz obstoječega konflikta med družbenimi produktivnimi silami in produkcijskimi odnosi. Nobena družbena formacija ne propade prej, preden se ne razvijejo vse produktivne sile, ki je zanje dovolj prostora, in novi, višji produkcijski odnosi se nikoli ne pojavijo prej, preden ne dozore materialni pogoji za njihov obstoj v okviru stare družbe same. Zato si postavlja človeštvo vedno le take naloge, ki jih lahko reši, zakaj če pogledamo natančneje, bomo vselej videli, da se poraja naloga šele tedaj, ko že obstoje materialni pogoji za njeno rešitev ali pa so le-ti vsaj v procesu svojega nastajanja. V velikih obrisih lahko označimo azijske, antične, fevdalne in sodobne buržoazne produkcijske načine kot progresivne dobe v ekonomskem razvoju družbe. Buržoazni produkcijski odnosi so zadnja antagonistična oblika družbenega produkcijskega procesa, antagonistična ne v smislu individualnega, marveč takega antagonizma, ki raste iz družbenih življenjskih pogojev individuov; produktivne sile, ki se razvijajo v okviru buržoazne družbe, pa hkrati ustvarjajo materialne pogoje za rešitev tega antagonizma. S to družbeno formacijo se torej končuje predzgodovina človeške družbe«. Vir: knjiga xxx, str. 47.

Po Marksu ljudje izpopolnjujejo produkcijska sredstva. V produkcijskem procesu si prizadevajo učinkovito delovati in oblikovati produkcijska sredstva. Ko že enkrat oblikujejo produkcijska sredstva, ti oblikujejo tipe lastnine. Gre za to, katere skupine uresničujejo svojo moč preko lastnine. Darendorf je imel razpravo o Marxovem pojmovanju lastnine in meni, da gre za formalno lastnino. Družbena struktura se oblikuje v delu, določena stopnja produkcijskih sil - razvoja - določa katere skupine se bodo oblikovale.

Razred, ki je izkoriščen ne trpi tega pasivno on se upira. Upira se zaradi tega, ker mu je delo vsiljeno. Delo je v nasprotju z njegovim bistvom, lahko pa bi bilo v skladu z njim. Ko se oblikuje spopad med razredoma, vladajoči razred oblikuje institucije, ki zagotavljajo njegovo vladavino. Marksu ni tuja misel, da se lahko družba instrumentalizira. V marksizmu je bila povzeta teorija refleksa. Po tej teoriji se v kulturi mehansko reflektirajo razmerja v industrijskem procesu.

Marksovo mnenje o religiji

Marx je trdil, da je religija opij množic. Samodejno pride do ustvarjanja tega sredstva, ki mili bolečino (dolina solz).

Razredna institucionalna struktura je determinizirana. Pri kulturi prihaja tudi do odseva družbenih okoliščin, vendar ni to celotna slika kulture. Oblikujejo se novi načini produkcije. Struktura družbe je stalno konfliktna. Spopade država zatira tako, da lahko družba sankcionira. Konflikt je zatiran do stopnje, da družba lahko normalno funkcionira. Če niso okoliščine zrele, vladajočega razreda ni možno strmoglaviti (dokler se ne pojavi produkcijski tip, ki bi lahko nasi tudi politiko). Določen produkcijski način bo strmoglavljen šele, ko bo oblikovan nov način produkcije, ki bo bolj popoln. Izmenjuje se »ekonomski tip« ali družbeno ekonomska formacija. To so zgodovinske stopnje, ki so oblikovane kot model, kjer je razmerje med osnovo in vrhno stavbo pojmovano kot harmonično in model proizvodnje je

čist.

Marx ni bil zagovornik masivnega zgodovinskega razvoja.

Teorija baze in nadgradnje:

Osnovo družbe tvorijo proizvodne sile, čemur bi lahko rekli stopnja razvoja tehnologije. Prav ta določa insitutivno ureditev družbe, jo določa, determinira družbo in delno determinirana tudi kulturo. Kultura ni popolnoma determinirana od osnove. Marx je namesto termina kulture uporabljal izraz družbena zavest.

Razredi se oblikujejo objektivno, vendar so le zavedni tisti, ki osvojijo ideologijo (družbena zavest). Primer: francoski kmeti in podložniki ter njihovi upori. Oni niso oblikovali nacionalne sile, niso imeli zavesti, kako preoblikovati družbo - borili so se za staro pravdo. To ni zavest, ki bi pripeljala do družbenega. Ostali elementi družbene zavesti imajo avtonomijo: umetnost in religija. Glede umetnosti je Marx naredil naslednikom velike težave. Menil je, da grški ep ni mogoče preseči. To pa se ne sklada z teorijo o bazi in nadgradnji. Kar se tiče umetnosti je Marx napačno interpretiran. Religija je opij ljudstva (ne pa opij za ljudstvo). Marx meni, da je religija nujna v okoliščinah odtujitve in naredi življenja znosno (dolina joka). Šele določene družbene okoliščine lahko odpravijo pogoje religije. Marx je menil, da je do religije prišlo spontano.

Marx nikakor ni mislec, ki bi bil nepomemben v sodobni sociologiji. Marx je vplival na številne sociološke teorije. I. Wallerstein trdi, da se oblikuje svetovni sistem. Rimski imperij je bil takšen svetovni sistem (politična in vojaška hegemonija) - sužnji prihajajo iz periferije v center. V 17. stoletju se je oblikoval moderni sodobni kapitalistični sistem. Njegovo bistvo je, da se oblikuje jedro, periferija in podperiferija. Države Zahodne Evrope in Severne Amerike izkoriščajo periferijo. Bistvo je, da ni bistvena politična ureditev, bistvena je eksploatacija periferije. Sedaj se ustvarja stabilizacija kapitalističnega sistema ta stabilnost bo trajala še pol stoletja (medtem bo padala profitna mera), to bo čez petdeset let pripeljalo do krize jedra. Wallerstein pravi, da so možni trije scenariji:

- demokratizacija jedra,
- svetovna vojna,
- dolgotrajni kaos, ki bo na koncu pripeljal do nekakšnega novega socializma.

Pravi, da socializma do sedaj nismo imeli, ker socializem ni omogočal vstopa v jedro.

Auguste Comte (1798-1857)

Bil je pod vplivom nestabilnosti, nezadovoljstva z nestabilnostjo družbenega izida francoske revolucije. Predlagal je reforme, ki bi zagotovile trdnost družbe in gotovost družbenega življenja. Tudi on ne zanika napredek, vendar ga vidi v vedno večjem redu. Način izpopolnjevanja mora biti skladen. Njegov moto je »s pogresom do reda«. Po izobrazbi je bil matematik, menil je, da matematika nima pravega mesta v družboslovju. Izdal je *Tečaj pozitivne filozofije*, v poznih letih pa *Sistem pozitivne politike*. Njega štejemo za ustanovitelje pozitivizma. Pozitivizem naj bi bil v nasprotju s teološko, filozofsko miselnostjo, z vsem kaj je neresnično.

Značilnosti pozitivizma:

- pozitivizem naj bi se držal principa realnosti,
- prizadeva si po ugotovitvi tisto, kar je koristno za družbo,
- njegova miselnost mora biti natančna,

- poudarja in relativizira povezanost pojavov,
- njegova misel je holistična.

Avguste Comte ni preveč originalen mislec, on sistematizira že znane teze. Razvil je sistem znanosti - šest znanosti, ki so postopoma postale pozitivistične: astronomija, matematika, fizika, kemija, biologija, sociologija. Te znanosti gredo od najširše znanosti k najožji. Astronomija je najmanj kompleksna znanost, sociologija pa je najbolj kompleksna. Sociologija je znanost, ki proučuje najkompleksnejši vidik stvarnosti. Tukaj ni ekonomije in psihologije. Ekonomija proučuje samo en del družbene znanosti. Psihologija pa proučuje človeka kot organsko bitje, kar pa že proučuje biologija. Za osnovno sociološko enoto obravnava družino. V njej se kažejo vsa razmerja, ki so značilna za družbo kot celoto. Kaže se tudi avtoriteta in neenakost. Zastopal je patriarhalno obliko, čeprav je rekel, da so ženske čustveno močnejše. Comte je pomemben ker je sociologijo razdelil na dva dela:

a) na proučevanje družbene statike in

b) na proučevanje družbene dinamike.

a) Pri statiki proučujemo zgradbo in sestavo, bistveno je to, da mora v njem obstajati konsens, ki je duševnega izvora. Izvira iz enotnega sistema idej in vlada v družbi. Osnovna enota pri proučevanju družbene statike je družina.

b) Montesquie-ja je zanimalo, zakaj prihaja do razlike v družbi. Comta to ne zanima. Zanima ga enotna podmena v sociologiji. To on opravi z zakonom o treh stadijih razvoja človeštva. Tri stadiji (stadiji ustrezajo: otroštvu, mladosti in zrelosti v človeštvu).

Teološki stadij (družbe so znotraj stabilne, fetišizem, politeizem, monoteizem):

V tem stadiju ne prihaja do notranjega razkraja. Teološko-vojaški stadij ima vero v bogove in s tem tudi v družbeno ureditev. Ljudje sčasoma ugotovijo da bogov ni. Razmišljajo o naravi na spekulativen in metafizičen princip. Prihajajo do različnih ugotovitev metafizike in s tem tudi do sporov. Menil je, da je v njegovem času skrajni čas, da se to obdobje preseže v znanstveni stadij, kjer bodo znanstveniki nadaljevali družbeni razvoj. Pozitivistična znanost ne bo ugotavljala vzrokov, ki jih ni mogoče ugotoviti (to je metafizična utvara). Lahko pa ugotavlja splošne zakonitosti, ki se nanašajo na vrsto in sukcesijo pojavov: zaporedni zakoni sukcesije in zakon hkratnega obstoja. In pa začasnih zakonov. Mi lahko s tem zakoni napovemo prihodnost. On je do tega zakona prišel spekulativno.

Dopisoval si je z Millom. Mill je druga veja pozitivizma. Zahteval je, naj bo razlaga vzročna, in da naj do razlage pridemo na individualno - psihološki ravni. On zagovarja naravoslovno naravnost sociologije. Zagovarja razlago splošnih zakonitosti (kot Comte), vendar Mill poudarja in tehta natančnost na individualno-psihološki ravni. Je zagovornik scientizma. Po njegovem sociologija izhaja iz biologije (Comte), kakor biologija ugotavlja prispevek celotnemu organizmu, tako naj sociologija ugotavlja, kako posamezniki in institucije funkcionirajo v družbi. Mill je materialno pomagal Comtu, dokler se nista sprla zaradi teoretičnih vprašanj.

Comte je prvi, ki je to družboslovno vedo imenoval sociologija, najprej jo je imenoval socialna fizika. Leta 1840 je uporabil izraz sociologija, ki je zloženka dveh besed: gr. Logos - znanost veda; lat. socius - tovariš. Comte je zaupal v znanost, ta je oblika družbene zavesti, ki zagotavlja, da bo družba funkcionirala zrelo. Družba bo organizirana znanstveno, iz tega pa ne bo sledila odprava zasebne lastnine. Znanost je nekakšna odrešiteljica družbe, odpravila bo družbene probleme.

Comte je spoznal žensko iz verne družine. Ta je kmalu umrla. To srečanje je pripeljalo do spremembe v njegovem nazoru. Brez religije ni več možna integracija družbe. Mora se ustanoviti nova religija, ki ne sme imeti utvar in mora temeljiti na stvarnosti (pozitivna religija). Nova religija naj bi imela človeštvo za predmet spoštovanja.

Pomanjkljivosti pozitivistične znanosti:

- omejena je na tisto, kar lahko direktno opazimo, zanemarja teorijo in teoretične pojme;
- pozitivizem v obeh različicah zanemarja človeško zavest, pravi da je to delovanje determinirano (Comte: z kulturo, Mill: z instinkti motivi);
- pozitivizem je prispeval odločilno vlogo k oblikovanju sociologije, ostale znanosti niso imele tako sistematičen pristop;
- ne zagovarja globinskega raziskovanja, zanemarja fenomenalizem.

Comte definira sociologijo: Sociologija obravnava vsak pojav iz dveh stališč:

- s stališča skladja s pojavi, s katerimi tvori določen sklop;
- s stališča s prejšnjimi stanji v človekovem razvoju.

V obeh primerih si prizadeva razkriti resnične splošne odnose med vsemi družbenimi pojavi (četrti zvezek *Tečaja pozitivistične filozofije*).

Funkcionalizem

Sociološka teorija, ki ima zelo stare korenine v tem smislu, da je funkcionalistični način mišljenja zelo star, kot teorija pa je oblikovan v 20. Stoletju. Gre za določeno pojmovanje družbe.

Ni nepomembno, da je funkcionalizem v sociologijo prišel iz socialne antropologije, v sociološko antropologijo pa je prišel iz biologije. Tukaj lahko zasledimo, da nekaj, kar je ustrezno v biološki analizi, je ustrezno v analizi primitivnih družb.

< Osnovana trditev je, da je družba *sistem*, v tem smislu klasično stališče predstavlja **A. R. Radcliffe-Brown**. Pravi, da je družbeni sistem celotna družbena struktura skupaj s celoto družbenih običajev, ki tvorijo funkcionalno enotnost. To pomeni, da vsi deli delujejo harmonično, z notranjo usklajenostjo, torej brez proizvodnje spopadov, katerih nebi bilo močno rešiti ali urediti. Tukaj je podano bistvo funkcionalističnega pojmovanja družbe. Družba je skladna celota, kjer vsak del (institucija ali vedenjski vzorec ali skupina) prispeva nekaj. To kar prispeva, ni možno prispevati druga družbena skupina (ali religija in ideologija).

Vse institucije v družbi so nujne, sicer bi ne obstajale, bi ne preživele. Tu se srečujemo z določenim pojmovanjem človeka, človek je akter, ni subjekt, osebek, ki bi ustvarjal zgodovino, je samo akter oz. nosilec vlog, ki jih pridobi s socializacijo.

Socializacija: gre za pojmovanje *posameznika kot pasivnega bitja*, ki absorbira kulturo, kulturne vzorce. (Parsons dopušča tudi biološko reakcijo pri človeku). Človek ni ustvarjalno bitje ni tvorec izumov, kulture.

Pomanjkljivosti funkcionalizma:

- Prva pomanjkljivost je vidna v pojmovanju posameznika kot pasivnega bitja, ki absorbira kulturne vzorce;
- Druga pomanjkljivost se nanaša na spopade. Če vsak element, družbeni vzorec, institucija obstaja le, da bi prispevala brezhibnemu funkcioniranju celote, potem ni *prostora za družbene spopade*. Dejansko pa obstajajo družbeni spopadi. Pri funkcionalistih se ne vidi od kod bi ti izvirali. Kasneje Parsons in drugi dovoljujejo, da se posamezni deli družbenega sistema neenakomerno razvijejo in iz tega izhajajo družbeni spopadi. V izvornem funkcionalizmu ni prostora za družbene spopade;

- Gre za določeno pojmovanje kulture. Kultura je pri funkcionalistih (ne enako pri vseh), pri Parsonsu je družbena dominantna - družbeni pojav, ki zagotavlja vedenje posameznikov skladno s potrebami družbenega sistema. Pojmovanje kulture je *omejeno na vrednote in norme* (Parsons) - enovit sistem norm in vrednot v določeni družbi. To je dominantna, ki zagotavlja, in se razširi s procesom socializacije (je neproblematičen). Funkcionalizem je v večini osnovnih različic spiritualistična teorija, ki pripisuje prednost duhovni plati družbenega življenja v nasprotju z družbeno organizacijo, institucijami in s prisilo.
- Družbeni odnosi so v bistvu harmonični, kar izhaja iz brezhibnega procesa socializacije ni absorpcije kulture. Zgodovina je potem polna primerov prisile in reakcij posameznih skupin na to prisilo. Skupine se upirajo tej prisili, ki je vsiljena. Pripomba se nanaša na *odsotnost pojmovanja družbene dinamike*. Če vsak element obstaja le zato, da bi prispeval k funkcioniranju celote, potem ni spopadov in ni razloga za družbene spremembe. Če vsak element obstaja le zato, da bi prispeval k funkcioniranju celote, potem ni spopadov in ni razloga za družbene spremembe. Če vsi samo prispevajo k funkcioniranju obstoječega, ni razloga za družbene spremembe - to huda pomanjkljivost, kajti družba je spremenljiva. Gouldner pravi, da pri Parsonsu obstaja le možnost takšnih sprememb, kot je razmnoževanje amebe. Oblikuje se več enakih tvorb, ki so povsem identične. Funkcionalizem je statična teorija.

Funkcionalisti uporabljajo funkcionalno analizo (ugotavljanje prispevkov, oz. definiranje funkcije določenega pojava znotraj širšega sklopa/celote pojavov), ne uporabljajo pa jo samo funkcionalisti.

Pomanjkljivost funkcionalizma je, da je omejen na ugotavljanje eufunkcij (pozitivne, prispevajo k preživetju celote), zanemarja pa disfunkcije (negativne, ki motijo, uničujejo to celoto).

Funkcionalna analiza razlikuje:

1. Manifestne funkcije (tiste, katerih se zavedamo)

2. Latentne funkcije (skrite funkcije, pripadniki družbe se jih ne zavedajo, je zelo pomembna in bistvena).

Merton pravi, da je osnovna naloga sociologije ugotavljanje latentnih funkcij družbenih pojavov. Manifestnih funkcij se zavedajo tudi laiki. Raziskoval je kriminaliteto. Trdil je, da je ugotovil, da bi v luki New York prišlo do dezorganizacije, če bi ne bilo mafije, le-ta usklajuje, zagotavlja, da ni stavk, ker kontrolira sindikate, delavce, uravnava delovanje delodajalcev. Enako funkcionalno je podkupovanje. Tudi deviantni pojavi imajo določene družbene funkcije. Družina, religija, stratifikacija - vsi imajo takšne družbene funkcije, ki jih ni možno nadomestiti z drugimi.

Davis & Moore: trdila sta, da je stratifikacija univerzalni pojav. Če je univerzalni pojav, mora imeti univerzalno funkcijo. Ta se nahaja v zagotavljanju vestnega in kvalificiranega opravljanja družbenih del, na ta način, da družba nagrajuje z gmotnimi, moralnimi in političnimi nagradami pripadnike različnih družbenih slojev različno. Družbeni sistem tudi zagotavlja vestno in kvalificirano opravljanje teh nalog in zagotavlja, da se posamezniki začasno odpovedo tem nagradam in se dalje časa šolajo - kajti kasneje pride višja nagrada. **Kritika:** zamišljajo si stratifikacijo tako, kot da nebi bilo razredov. Trdila sta, da to deluje v socialnem vakuumu in da družbena stratifikacija ni pripisana, podedovana, da ni askriptivna. Toda askriptivnega socialnega statusa ni na tem svetu.

Funkcionalizem nek čas ni bil v modi, zelo kritiziran je bil v času študentskih uporov 1968. Funkcionalizem izhaja iz podmene, da je družba sistem - pomeni celoto, kjer vsak del nekaj prispeva k funkcioniranju celote in ki zagotavlja svojo ravnovesje. Ravnovesje vsebuje homeostazo (homeostatski mehanizem - organizem ima sposobnost povrniti ravnotežje) to naj bi veljalo za vse žive organizme vključno z družbami. Idealni tip sistema je organizem. Funkcionalizem marsikaj dolguje organicizmu, vendar nikoli ne trdijo, da bi družba bila organizem, gre pa za funkcioniranje delo, kjer vsak del prispeva oz. ima vlogo - funkcijo, da nekaj prinese k povečanju verjetnosti preživetja sistema kot celote. Družba ni enaka kot organizem. Družba je sistem, kjer:

- institucije, vzorci vedenja, elementi kulture prispevajo k funkcioniranju družbe kot celote;
- vsi ti vzorci, institucije in elementi prispevajo nekaj bistvenega za preživetje celote;
- družba nebi preživela, če nebi imela prav teh institucij, vzorcev vedenja in elementov kulture, kar pomeni, da so vse institucije v družbi nujne - brez njih družba nebi preživela in morajo ostati takšne kakršne so.

Merton: danes gumbi na suknjiču prispevajo občutek gotovosti, varnosti, ker se mi lahko zanesemo, da institucije prispevajo na določen način. Počutimo se bolj varno, tako da tudi ti manj pomembni vzorci vedenja, institucije imajo nekakšno funkcijo - prispevajo k preživetju celote.

Funkcionalisti govorijo samo o pozitivnih funkcijah, ki prispevajo k enovitosti, funkcioniranju družbe - enfunkcije, ne priznava obstoje disfunkcij, ki rušijo enovitost. Stratifikacija ima funkcijo, ki jo ne more prevzeti noben organizem, zlasti pa ne družbeni egalitarizem (enakost). Nujno je da obstaja sistem neenakosti. Ta motivira nekatere, da se šolajo in na ta način preložijo prihodek, ki bo višji in zagotavlja vestno opravljanje teh del. Tako motivira vse, da vestno opravljajo svoje delo (Moore&Davis).

Funkcionalizem ima številne pomanjkljivosti:

- statičnost;
- pojmovanje družbe kot brezkonfliktne tvorbe;
- zanemarjenost ustvarjalnosti človeka;
- da je ekonformističen in konzervativen, ker brani vsak sistem.

Če vsak del prispeva, potem ni razloga da bi prišlo do sprememb. S tem smo opravičili vsak institucionalni aranžma. Zato je bil funkcionalizem deležen pozornosti v Sovjetski Zvezi (uporabljali so funkcionalistično analizo, vsa delec prispeva k funkcioniranju celote, celota pa je usklajeni sistem).

Religija:

Durkheim je rekel, da vsebinsko religije ni možno definirati. Ta drugi način definiranja je funkcionalen. Religija zagotavlja kohezijo družbe na naj zanesljivejši način. Ko odpove država, politika, obstaja religija. Religija nam poda najvišji smisel. Religija posveti moralo in tudi zakone, tudi oblast (v našem sistemu ne posveti oblasti). Religija posveti norme in oblast v družbi, pomaga nam premagati življenjske težave, zlasti pa prehod iz enega obdobja v drugo - obredi prehoda - so versko obarvani (krst, obhajilo, poroka, poslednje, maziljenje, birma). Religija prispeva k funkcioniranju družbe kot celote. Je odločilen mehanizem zagotavljanja kohezije družbe. Ta definicija je neprecizna, njo ne moremo jasno ločiti religijo in družbenih pojavov (nekdo se napije in ne moli ko ima probleme).

Politika:

Je spopad v katerem obstaja določena količina moči, ki je omejena (Weber, Marx). Funkcionalisti (Parsons) pa pravijo, da je politika resurs, sredstvo družbe, s katerim se zagotavlja uresničevanje družbenih interesov in ciljev. Izvirni funkcionalizem je statičen, vendar **Parsons** (1902-1979) je v 70-ih letih napisal dve knjigi, s katerimi je odgovarjal na te kritike. Parsons je pisal o tem, kako se oblikujejo moderne družbe. Tukaj je vzel predvsem evolucionistični vzorec. To pomeni, da je moderna družba diferencirana (razčlenjena, razvejana) družba. To pomeni, da ima številne institucije, ki so specializirane in relativno samostojne. Poudarja katere ustanove so to. Ločuje se politika od gospodarstva, gospodinjstvo od gospodarstva, izloča se neodvisno sodstvo kot forum, kjer se na legitimni način razrešujejo družbeni spopadi. Oblikuje se demokratični sistem oblikovanja oblasti. Oblikuje se množično šolstvo. Institucij je vse več, družba se členi.

Delitev dela poteka preko pokline diferenciacije. Tukaj se najbolj jasno razlikujeta funkcionalizem in marksizem. Po marksističnemu pojmovanju družbena delitev dela pripelje do razredov, ki se spopadejo, pri funkcionalističnem pojmovanju pa členitev dela pripelje do oblikovanja čim večjega dela poklicev. Za moderno družbo je pomembno, da se oblikujejo stroke, kot poseben tip poklicev. Parsons se je izognil temu, da je kapital osnovna značilnost moderne družbe. Zanj je odločilna značilnost moderne družbe v oblikovanju strok.

Stroke se oblikujejo z univerzitetnim izobraževanjem, znotraj njih vlada sistem kolegialnosti, znotraj strokovnega združenja poteka strokovna razlaga. Oblikuje se tudi določena poklicna etika in po mnenju Parsonsa pride so upoštevanja interesov klienta v takšni meri, da se zanemarjajo lastni interesi ali drugače, ne glede na statusno pripadnost klienta mu bomo strokovno pomagali. Parsons trdi, da se bomo mi vedli altruistično, da bomo zanemarjali lastne interese in si prizadevali uresničiti interese naših klientov. Parsons pa nima prav, ko govori, da jih vodi izključno altruizem in vrednotna nevtralnost v smislu, da se, na primer, z vsemi dijaki učitelji vedejo enako. Tudi med učitelji obstaja boj za prestiž.

Parsons je vzel členitev kot osnovni vzorec družbenih sprememb. V tem pogledu med njimi in evolucionisti ni nobene razlike, ampak Parsons zahteva še določene druge pogoje, da bi lahko govorili o modernizaciji. Parsons je zelo poudarjal kulturo, znotraj kulture obstajajo predvsem norme in vrednote. Vrednotni vzorci se spreminjajo iz *partikularizma* (navezanost na skupino iz katere izviramo) v *univerzalizem*. Za moderno družbo je značilno univerzalistično vedenje, ne gleda na to kakšnega izvora so ljudje s katerimi smo v stiku. V tem primeru je pomemben prehod iz askriptivnosti v neaskriptivnost. To pa ni res, moderna družba je še vedno močno askriptivna. Parsons je rekel, da vzorec se sprememb ne bo izčrpal še kakšno stoletje, da še nismo dosegle popolno enakost možnosti. Parsons je rekel, da se razlike zmanjšujejo, da poteka proces oblikovanja neaskriptivne stratifikacije. Parsons analizira zgodovinski proces oblikovanja moderne družbe. Reforma Papeža Gregorja VII., ki je ostro prepovedal zakonske zveze duhovnikov (11. Stoletje). Dogajalo se je, da je duhovnikov sin podedoval ugoden položaj duhovnika na vasi - to se je dogajalo pred reformo. Po reformi to ni bilo več možno (s tem razlaga prehod v neaskriptivno stratifikacijo). S tem ni askripcije, ni dedovanja položajev. Parsons, ki ni bil katoliškega izvora šteje to kot pomembno spremembo na poti oblikovanja moderne družbe.

Tretji dejavnik je povečanje učinkovitosti. Nič ne pomaga členitev brez povečanja učinkovitost. Moderna družba s členitvijo zagotavlja večjo učinkovitost. To je pot, na kateri imajo ZDA prednost. Po mnenju Parsonsa (študiral je v Nemčiji) je amerikanizacija vzorec modernizacije. Američani imajo v tem procesu prednosti. Ko gre za družbene spremembe funkcionalizem ni popolnoma slep in se opredeli za nekakšno neoevolucionalistično različico.

Nekateri Parsonsa ne prištevajo funkcionalizmu, temveč k teoriji akcije. Parsons si je prizadeval oblikovati enotnost znanosti o delovanju, vedenju, vseh znanosti, ki so zadevale živa bitja. Pojem živega sistema izhaja iz biologije. Parsons ugotavlja analogijo med živim bitjem in družbo. Ti so povezani z okoljem in reagirajo nanj. Drugič, vsak živi sistem vzdržuje vzorec, obrazec organizacij funkcioniranja. Ti sistemi so odprti, ti nekaj izmenjujejo s svojim okoljem. Skupni imenovalnik vseh živih sistemov so štirje funkcionalni predpogoji, gre za štiri funkcije, ki morajo obstajati in izvrševati če hoče ta sistem preživeti. Ti funkcionalni imperativi zagotavljajo notranje funkcioniranje sistema, zagotavljano izmenjavo z zunanjim okoljem ter uresničevanje ciljev. Ne podlagi tega oblikuje shemo, ki funkcionira na več ravneh;

LATENCA	INTEGRACIJA
(kultura)	(družbeni sistem)
ADAPTACIJA	DOSEGANJE CILJEV
(organizem)	(osebnosti)

Latenca:	Zagotavljanje vzdrževanja vzorcev, kar se uresničuje s kulturo. Kultura zagotavlja, da se v družbi vzdržujejo vzorci. Običaji in morala zagotavljajo kako bo funkcionirala družina.
Adaptacija:	Vsak živi sistem mora zagotoviti prilagajanje zunanjim okoliščinam. To se uresničuje preko organizma.
Doseganje ciljev:	Nanaša se tudi na biologijo (očitamo teologizem). Cilji se pojavljajo tudi izven človeške družbe. Ta, ki to zagotavlja, je osebnost (še pred Parsonsom je Sorokin govoril o tem, pravi da mu je to ukradel - Parsons je samo dodal organizem, povzel ga je iz biologije in Freuda).
Integracija:	Kako bomo povezali vse dele v nekakšno celoto. To uresničuje družbeni sistem. Že Hobbes se vpraševal, kaj združuje družbo da ne razpade. Kasneje si se to vprašanje postavljaj tudi Durkheim.

Ko analiziramo družben sistem sam, se lahko soočamo z:

- latenco, kaže se preko fiduciarnega sistema - pomeni institucija, ki zagotavlja zaupanje (fides = vera)- Sem sodijo institucije, vzgoje, družina ♦ Ti zagotavljajo vzdrževanje vzorca (socializacija).
- adaptaciji ustreza gospodarstvo. Tukaj Parsons ni posebno prepričljiv.
- doseganju ciljev ustreza politika.
- integracija se kaže kot societalna skupnost (societalen = nanaša se na samozadostno družbeno skupnost).

Parsons še na en način govori o analizi družbe. Govori o kibernetiki analizi družbe in hierarhiji, kjer je na enem koncu koncentracija informacij, je regulatorna, na drugem koncu je koncentracija energije. Največji informacijski potencial in najvišja danost je bog.

NAJVIŠJA DANOST
KULTURA
OSEBNOST
DRUŽBA
ORGANIZEM
NARAVNI VIRI (viri, energija)

To naj bi bila nekakšna kibernetična slika, ki omogoča analizo družbe. Tukaj se kaže njegov teološko-apologetični pogled, ker zagovarja, da je tisto kar odločilno vpliva na integracijo družbe vera kot najvišja danost. Ta vpliva na kulturo, osebnost, družbo in organizem.

Biologistične teorije

Zanje je značilno, da družbo razlagajo z dejavniki, mehanizmi, kakršni se pojavljajo v biologiji.

To so:

- naravna izbira
- prilagajanje
- boj za preživetje
- organizem
- funkcionalna enotnost organizma

Obstaja več skupin teh teorij:

- organicistična teorija
- teorija o boju in neenakosti ras
- evolucionistična teorija
- sociobiologija

Organicistična teorija

Družba ni nič drugega kot organizem. Družba je enaka organizmu. Kolikor bolj ugotavljamo analogije med živim organizmom in družbo, bližje smo spoznanju bistva družbenega življenja. Glavni predstavnik je H. Spencer eden izmed ustanoviteljev sociobiologije, ni ekstremen zagovornik te teorije. Organicistične teorije o naravi družbe se pojavljajo že v Platonovi *Državi* s trditvijo (nad posameznikom in družbo vladajo iste zakonitosti) in v indijskih svetih knjigah *Manu* (kaste so nastale z različnih delov stvariteljevega telesa).

Spencer

Spencerjeva teorija je med organicistično in evolucionistično. Po njemu je družba podobna organizmu, v tem smislu, da se razvija kot se razvijajo organizmi v evoluciji (od enostavnih do kompleksnejših oblik). Obstajajo tudi razlike med človeško družbo in živim organizmom. Družba je bolj popolna oz. višja evolucijska tvorba kot organizma. Družba je supraorganizem. Obstajajo razlike med naravnim organizmom in človeško družbo:

a) V človeški družbi zavest ni skoncentrirana na enem mestu, kot je v organizmu (živčne funkcije);

- b) V človeški družbi ni simetrije, kakršna je v organizmu;
- c) Človeška družba ni trden agregat, kakršen je organizem.

Ekstremni organicisti so zanikali obstoj teh razlik. **Lilienfeld** in **Schälffler** sta poizkušala dokazati, da je družba dejansko organizem in sta trdila, da družbena hierarhija predstavlja posebno obliko simetrije, da dejstvo, da človeška družba ni trden agregat dokazuje, da je bolj popoln tip organizma, vendar še je vedno organizem. Poizkušala sta ugotoviti, kako živčevje ustreza vladi, transport pa ožilju. Kateri organi v človeški družbi ustrezajo posameznim organom pri živem organizmu. Prišli sta do absurda; država je moškega spola, cerkev pa ženskega.

Teorija o neenakosti in boju med rasami

Ta teorija je bila v modi v 19. Stoletju, najbolj pomemben avtor je francoski grof Arthur de Gobenu. Pripadniki različnih ras, oz. rase izhajajo iz različnih živalskih prednikov in da je to tisto, kar pripelje do neenakosti, da so te neenakosti normalen, naraven pojav, ki ga je treba spoštovati, ne sme priti do mešanja ras. Obnašanje ras sčasoma pripelje do propada civilizacij. Ukvarjal se je predvsem z ugotavljanjem vzrokov za propad velikih civilizacij. Obstajajo višje in nižje rase, bela rasa je najvišja (Zahodna Evropa propada, ker se ne spoštuje aristokracija, ki je drugačnega biološkega izvora, kot pa navadno ljudstvo). Velike civilizacije so ustvarili belci, celo Kitajsko (skupaj s Kitajci). Mešanje ras vedno povzroča razpad civilizacij, prav zaradi tega pa grozi propad Zahodni civilizaciji.

L. Gunlowicz razlaga, da države nastanejo tako, da eno pleme oz. ena rasa v vojni podredi k sebi drugo raso in vzpostavi družbeno organizacijo, kjer so pripadniki ene etnične skupine podrejeni, drugi pa nadrejeni. Pri njemu ima izraz rasa zelo širok pomen, vsako etnično skupnost, pleme, narod imenuje rasa in dela zmedo v tej teoriji. Bistvo je v tem, da v Avstro-ogrski prihaja so socialnih spopadov zato, ker so pripadniki posameznih stanov hkrati tudi pripadniki različnih etničnih skupnosti - te se ujemajo s poklicnimi plastmi.

Najbolj resen predstavnik te teorije je **G. Lapouge**, pisal in delal je na začetku 20. Stoletja. Njegovi glavni knjigi sta: *Arijevec in njegova družbena vloga in Rasa in njena vloga*. Opravljal je antropometrične raziskave (višina, teža, barva las, oči in zlasti je meril glavo). Prišel je do sklepa, da v Evropi obstajajo trije biološki tipi ljudi:

- a) Arijevec - Dolihokefal - visok, svetlolas, hraber;
- b) Alpski človek - Brahikefal - nizek, kostanjevo rjavih las, zmeren, preudaren;
- c) Nizki človek Sredozemlja - po lastnostih med tema obema.

On je razvil cel nauk iz tega in pripisal določene značilnosti vsakemu od tipov in izvedel določene konsekvence za organizacijo družbe.

- Arijevec ima velike želje, velik pogum in je izjemno uspešen. Napredek je njegova najmočnejša potreba.
- Alpski človek je zmeren delaven in moder, ni pa bojevit.
- Človek Sredozemlja nima energije, nima individualnosti in ni iniciativen,

Takšna je slika sestave Evrope.

Če bi delovali zakoni narave, bi zaradi svoje drznosti in ambicioznosti kmalu prevladal arijevec. Vendar v družbi delujejo zakoni družbene izbire (selekcije), ne pa narave. Ti preprečujejo prevlado superiornih arijevcov. To je za Lapuga nesreča. Družbeni dejavniki, ki delujejo so:

V vojnah in revolucijah so Arijevci tisti, ki vodijo vse strani, v teh dogodkih so najbolj drzni in pogumni, zato so najprej žrtve teh spopadov. V religiji oni prevladujejo med duhovniki in

ker so zavezani na celibat in nimajo potomcev. Oni tudi bolj resno jemljejo moralna pravila, kar jih tudi omejuje in brzda. Tako pridemo do situacije, da v družbi prevladuje demagogija, prevladujejo pa povprečneži, tako v merilu posameznih držav kot v merilu Evrope kot celote.

Skupna tema zagovornikov teorije o neenakosti in boju med rasami je, da na žalost ne prevladuje naravna selekcija, ampak družbena selekcija, to pa preprečuje, da bi zmagali superiorni. Lapouge pride do ugotovitve pri meritvah glave, da arijevcu prevladujejo v mestih. Njegova teorije je neznanstvena, čeprav je uporabljal znanstvene metode.

Evolucionizem

Evolucionizem poudarja enotnost in identiteto razvoja živih organizmov kot celote in človeške družbe, v obeh primerih naj bi šlo za ista pravila progresivne diferenciacije delov.

Značilnosti evolucionizma so:

1. Predmet opazovanja je človeštvo kot celota in znotraj človeštva kot celote posamezne družbe. Posamezne družbe se opazujejo znotraj svojega okolja.
2. Obstaja neka razvojna prema, ki je lasna človeštvu in človeški družbi. Ko opazujemo posamezno človeško družbo je potrebno ugotoviti, kje se ta posamezna človeška družba nahaja.
3. Obstaja nek edini vzorec sprememb. Ta vzorec sprememb pomeni vse večjo kompleksnost in specializacijo ali "od nestabilne homogenosti k stabilni heterogenost". Družbe enako kot organizem v evoluciji ustvarjajo specializirane organe (primer: v primitivni družbi ni šole, izobraževanje in specializirana funkcija, otrok opazuje in se uči z imitacijo, obstajajo obredi prehoda. Kasneje se postopoma oblikujejo specializirane ustanove za šole - univerze v 11. Stoletju, v 15. Stoletju prve gimnazije (Strasbourg), osnovne šole množično v 19. Stoletju. Tako danes dobimo horizontalno in vertikalno razčlenjeno strukturo šole. To je vzorec za spremembe v celotni družbi). Specializirajo se posamezniki, oblikuje se poklicna delitev dela, še bolj pomembno: oblikujejo se specializirane institucije in ustanove, oblikujejo se tudi pravila, ki postanejo vse bolj kompleksnejša. To je osnovna prema (od negotove homogenosti) Tako kot opazujemo pri evoluciji živali tako opazujemo pri razvoju človeške družbe. Členitev, specializacija je ta osnovni vzorec.
4. Kaj družba pridobi z evlucijskimi spremembami? Družba pridobi stabilnost in verjetnost, da bo preživela v tekmi z drugimi družbami in preživela bo spremembe, ki se dogajajo v njenem okolju.

Evolucionizem je zelo vplival na sociologijo, kar ne moremo reci za druge. Ta ideja progresivne delitve je navzoča pri ideji modernizacije.

Teorija modernizacije

Ta teorija je veliko bolj konkretna od evolucionistične teorije, ker ta govori o tem, katere ustanove konkretno prispevajo k funkcioniranju in končni instanci pri preživetju posameznih družb.

Teorija modernizacije pri Parsons (v dveh svojih knjigah je zagovarjal neoevolucionizem. Neodvisno pravo je zagotovilo večjo stabilnost v primerjavi z družbami Evropske celine. Danes pa trdnost družbe izhaja iz uveljavitve vrednote univerzalizma (upoštevajo samo objektivne kriterije - vsi čakajo enako na vrsto, na delo se ne bo sprejemalo po sorodstvenih vezeh, ampak tisti, ki je najbolj kvalificiran) ne pa iz partikularizma. Po njem so šole tiste, ki

zagotavljajo oblikovanje množičnega visokega in osnovnega šolstva. Stroke so osnovne vrednote družbe.

Sociobiologija

Sociobiologije ni enostavno ponavljanje že znanih biologističnih stališč v sociologiji, temveč gre za določena stališča, ki domnevno izhajajo s razvoja sodobne genetike in za večjo izkustveno utemeljenost tez o biološki pogojenosti človeškega družbenega življenja. Človeška družba je le primer iz širše skupine pojavov, kjer veljajo iste zakonitosti in determinizmi. Nista pomembni niti človekova zavest niti kultura. Mehanizem človekovega vedenja je genetsko določen. Bistveni so genetsko določeni kemični "sprostivki", ki določajo kako bomo v določeni situaciji reagirali.

Glavni predstavnik sociobiologije je Edmund Wilson. Leta 1975 je napisal knjigo *Sociobiologija* - Nova sinteza, od takrat je število knjig in člankov s področja sociobiologije zelo naraslo. Wilson je napovedal, da bo sociologija postala le ena veja biologije in je nikal sleherno specifičnost človeške družbe. Vsi pojavi v človeški družbi so le primeri pojavov v živalski družbi. Morala obstaja pri živalih, kaste, celo davki. Wilsonse poklicno ukvarja z mravljami. Razlaga, da osnovne enote življenja niso organizmi, temveč geni in geni so sebični, si prizadevajo samo preživeti ni se razširiti, množiti. Organizmi so le začasni nosilci genov. Iz tega izhaja, da je osnovna zakonitost v življenju večni konflikt spopad vojna med posamezniki, ki so nosilci različnih genov. Vendar to ni res. v družbi prihaja so sodelovanja. Posamezniki se vedejo altruistično do drugih članov družbe. Na vprašanje, zakaj prihaja do altruističnega vedenja, so sociobiologi prišli do naslednjih razlag:

Bistveno vprašanje sociobiologija je vprašanje kulture. Njeni zagovorniki pravijo, da obstaja kultura in da ni identična s tistim kar je kodirano v genih. Wilson pravi, med razvojem kulture ni razvojem tistega kar je kodirano v genih obstaja določena interakcije. Če se pokaže v generacijah, da nekaj prispeva k preživetju genov kar je v kulturi, potem bo to prešlo iz kulture v gene. To bi se naj zgodilo z religijo. Religija je bila kulturna tvorba, ljudje so verovali v iste bogove, ti ljudje so se tudi bolj medsebojno ščitili v vojnah, zato je s časom prešla religija v gene. Geni so ti, ki danes določajo religioznost Američanov. Vse kar se v družbi dogaja je določeno z geni. Povzpetniki imajo Dahlbergove gene.

1. **Sorodstveni altruizem:** je altruistično vedenje sorodnikov, ne samo staršev, ki ima naslednjo logiko. Posameznik pomaga pri preživetju njegovih bratov, ker imajo več istih genov kot on sam. Mati se žrtvuje za preživetje dveh otrok, ker imata večje število genov, sta mlajša. Sorodniki se žrtvujejo. Raziskujejo zlasti mravlje pomagalke, ki nimajo lastne družine in prav te primerjajo s človeško družbo.
2. **Vzajemni altruizem:** srečujemo ga vsak dan. Nekdo stori uslugo drugemu, zato da mu jo bo on vrnil. Na ta način se poveča možnost preživetja genov, katerih je nosilec.
3. **Posedna vzajemnost:** dejansko ni pomoči. Mi ne pomagamo človeku v težavah (npr. ponesrečencu, ki umira), vendar pa izrazimo obžalovanje. S tem dvigujemo naš status in povečujemo verjetnost preživetja naših genov.
4. **Čisti altruizem:** žrtvujemo se za blagor družbe kot celote, kar ima smisel s stališča preživetja genov, ker v naši družbi obstajajo še posamezniki, ki imajo iste gene.
5. **Inducirani altruizem:** ne prihaja do žrtvovanja, prihaja do preslepitve, goljufije. Naredimo lažen vtis, da smo se žrtvovali, to se dogaja tako pri živalih kot pri človeku.

Družina:

Ženske se ukvarjajo z vzgojo in gospodinjstvom, investirajo več v družino, zaradi tega so lahko izbirčne. One izbirajo samce s stališča, glede na to ali je obetaven kot dober gospodar (prinašal hrano in drugo), glede na to ali bo imel, dobre zdrave potomce. Človeški samci si prizadevajo priti do ženski. Ker ona investira več z vzgojo in gospodinjstvom je lahko izbirčna in izbira med moškimi.

Etnija (etnična skupnost):

Danes vemo, da etnije niso sorodniki. Zgodba o istih sorodnikih je mit, ki združuje etnično skupnost skupaj. Po migracijah, absorpcijah, vojnah je govoriti o sodobnih narodih kot sorodnikih istih prednikov znanstveno napačno. Sociolog **P. van Den Berghe** poudarja, da je le nekaj na tem, da smo dediči istih prednikov. Navaja podatek: kakor se odmikamo od južne Evrope k severu, tem več je plavookih in svetlopoltnih oseb. Nekaj je na tem, da vsaj delno izhajamo iz istega sklopa genov. Pomembno je, pravi, da mi verjamemo, da gre za iste prednike in se vedemo na tak način, da ščitimo pripadnike našega naroda.

Pravo in morala:

Sociobiologi trdijo, da gre za pojav, ki ni specifičen za človeško družbo. Raziskovali so opice in ugotovili, da tudi opice kaznujejo. Naj bi kaznovanje povrnilo ravnovesje v centru zadovoljstev v naših možganih. Mi smo zaradi kršitve določene norme frustrirani, pride do določene kemične reakcije v možganih, kaznovanje pravni in moralno pa pripelje do združitve endorfinov in enkafalinov. Pri velikih čustvenih reakcijah se sprožijo endorfilini in enkafalini. Da bi kaznovanje pripeljalo do tega je sicer pretirano, čeprav sociobiologi to trdijo in dokazujejo.

Pomanjkljivosti sociobiologije:

- a) Zagovorniki ne priznajo specifičnosti človeške družbe.
- b) Vmešuje pojave iz človeške družbe v naravo (človeški sloji so isti kot pri mravljah in nika, da bi bila slojevitost specifična v človeški družbi).
- c) Nika, da bi človeška kultura bila nekaj specifičnega. Pravijo da je morala pri živalih, vse razen jezik (za jezik Wilson prizna, da je nekaj posebnega, pojmuje ga kot bolj učinkovito sredstvo za signalizacijo od tistega, ki ga najdemo pri opicah), je povsem nekaj običajnega za živali.
- d) Socialni antropologi očitajo sociobiologiji, da uveljavlja principe kapitalizma, kapitalistično konkurenco, uničevanje, najprej iz kapitalističnega gospodarstva transponira v svet živali potem pa za človeško družbo trdi, da je samo primer kakršnega najdemo pri živalih.
- e) Je nominalistična teorija, kar pomeni, da ne upošteva dejstva, da organizacija družbe tvori raven, ki ni identična z delovanjem posameznikov, ki jih zreducira na gene.
- f) Sociobiologije pojmuje človeka kot sebično, egoistično bitje, ena od predpostavk, ki ni potrjena.

Sigmund Freud

Veliko prispeval k sociologiji, Parsons pravi, da so Freud, Weber in Durkheim uveljavili isto komponento družbenega življenja - vrednote in norme, kar se pri Durkheimu kolektivne predstave, pri Webbru vrednote, pri Freudu pa superego.

Najbolj pomembna Freudova ideja je njegova teorija o plasteh osebnosti.

Vsaka osebnost ima troplastno strukturo:

1. Najgloblja plast (**id**) je tista, ki jo tvorita dva instinkta.

a) Instinkt življenja ali spolni instinkt - eros.

b) Instinkt smrti in uničevanja - tanatos.

Energija, ki žene posameznika k zadovoljitvi teh nagonov je libido ali destrudo.

V začetku je govoril samo o prvem, šele po grozotah prve svetovne vojne je prišel do sklepa, da obstaja tudi drugi instinkt.

2. Druga plast je racionalna plast (**ego**), ki določa, kako se lahko instinktivna energija kanalizira. Navaja načine za realizacijo instinktivne energije.

3. Tretji element je **super ego** - nadjaz. Vsebuje moralo oz. vest, ki jo pridobimo s socializacijo. Gre za sprejemanje družbenih norm in vrednot.

Ti trije elementi so elementi osebnosti, vsa družbena dogajanja lahko zreduciramo na te tri elemente. Psihoanaliza odpira veliko možnost, da družbene dogodke zreduciramo na psihološko raven. To Freud izrecno zagovarja.

V sodobno sociologiji je mehanizem, ki ga Freud ugotavlja - zatiranje oz. represija. Človek ima potrebe, instinkte, vendar jim družba onemogoča, da bi jih uveljavljal. Človek mora to zatreti ali pa preoblikovati o nekaj drugega. Temu preoblikovanju pravijo sublimacija (primer: Angleži naj bi gradili močno mornarico, ker jim je simbolizirala varnost matere - sublimirali so svojo primarno energijo, v nekaj kar je družbeno koristno). Psihoanaliza nam razlaga, da se za vsakim dogodkom skrivajo določene potrebe, ki so preoblikovane, transformirane v nekaj drugega. Psihoanaliza je prozna, ker to globinsko analizo psihe Freud uveljavlja s pojmom ambivalentnosti. Vredno obstajata dve možnosti: človek bi hkrati hotel eno in drugo, je pod vplivom dveh dejavnikov. Išče razlago v tej ambivalentnosti. Vedno obstajata dve možnosti: človek bi hkrati hotel eno in drugo, je pod vplivom dveh dejavnikov. Išče razlago v tej ambivalentnosti.

Civilizacija (mislil je na materialne konstrukte in družbeno organizacija) je proces v službi erpsa, katerega namen je povezati vse posameznike, družine, ljudstva, narode v eno edinost. Vse na določen način izhaja iz Erosa.

Freud proti koncu življenja:

Vse bolj jasno sem zaznaval, da so dogodki v človeški zgodovini, interakcije med človeškim značajem, kulturnim razvojem... samo refleksi/odsev dinamičnih spopadov med egom, idom in superegom, ki jih psihoanaliza proučuje pri posamezniku - isti dogodki ponovljeni na širnem prizorišču.

Psychoanalytic Theory, p. 36

Civilizacija je proces v službi Erosa, katerega namen je povezati posameznike, družine, rase ljudstva in narode, v eno veliko edinost... Te skupine ljudi so libidinozno navezane druga na drugo. Sama nuja, koristi od skupnega dela, jih ne bi povezovali. Toda človekov naravni agresivni instinkt, sovraštvo do vseh drugih in vseh do vsakogar, se zoperstavlja programu

civilizacije. Agresivni instinkt izhaja iz nagona smrti, ki smo ga našli skupaj z Erosom, oba (nagon smrti in Eros) pa vladata v svetu. Civilizacija in njena nezadovoljstva (1930).

Pitirim Sorokin

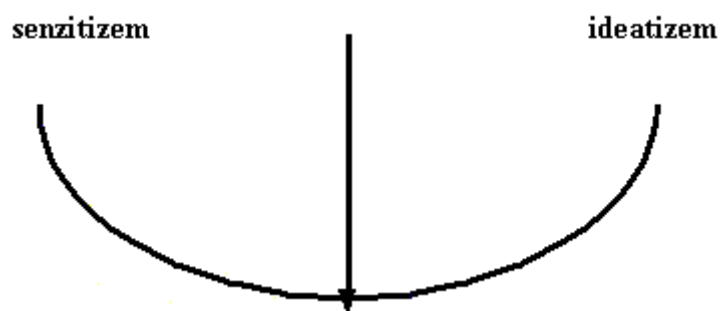
Rodil se je v Rusiji, živel in umrl pa je v ZDA (1968). Sorokin je imel zelo bogato življenje: Študiral je inkriminologijo. V revoluciji se je uveljavil in zato je bil pregnan. Ko je pribežal v ZDA se je tam uveljavil s svojim enciklopedičnim znanjem družboslovja. Napisal je prvo knjigo o družbeni giblivosti (to smer je sam ustanovil). Napisal je tudi zelo pomembna dela, kot so: *Sodobne sociološke teorije*, *Ruralno življenje* (sociologija podeželja), *Mode in napake ameriške sociologije* (ameriški sociologiji očita kvantofrenijo), *Kriza naše dobe*.

Že v "Družbeni giblivosti" (1927) zagovarja idejo, da se nič ni spremenilo. Sociologi in moderni idealisti trdijo, da se moderne družbe razlikujejo od tradicionalnih glede na giblivost. Za primer jemlje izvor ameriških predsednikov in rimskih cesarjev - **spremenilo se ni nič**. Razmerje med ljudmi iz nižjih in ljudmi iz višjih slojev je zelo podobno. Že tukaj se kaže osnovna ideja, da družbenega napredka ni. To idejo je dosti bolj razdelal v knjigi "Družbena in kulturna dinamika" (najpomembnejša knjiga 1937-1941) v štirih zvezkih. Tukaj na podlagi določene tipologije proučuje zgodovino na vseh možnih področjih (umetnost, pravo,...). To si je lahko privoščil glede na svoje enciklopedično znanje (na tem področju mu nihče ni bil kos), čeprav je njegovo znanje omejeno le na Evropo in S Ameriko. Delno pa je raziskoval tudi Azijo in ostale dele sveta. To si je lahko privoščil zaradi ruskih aristokratov, ki so bili pregnani po celem svetu; zbrali so se na Sorokinovo pobudo in zanj zbirali podatke.

Sorokin je izhajal iz domneve, da obstajata dva tipa resnice (glede doseganja resnice in pojma resnice same):

- IDEATSKI TIP
- SENZATSKI TIP

Senzatska resnica je tista, ki jo dojamemo s čutili. Osnovna pot k tej resnici je ZNANOST. Ideatski tip resnice pa je tisti, ki ga dobimo nadčutno (npr. z razodetjem). Osnovna oblika uresničevanja le-tega je RELIGIJA. Ta dva tipa resničnosti sta hkrati podlaga za oblikovanje družbenega in političnega sistema. Na tej točki pa nastopi problem! Niti eden niti drugi tip ne zadovolji vseh človekovih potreb. Tipi družb so nepopolni. Skozi čas postanejo te hibe vedno izrazitejše in pride do propada oziroma sesutja sistemov. Razlogi za to pa so v sistemu samem. Gre za dejstvo, da s stališča pričakovanj človeka ti sistemi niso več zadostni. Iz tega razloga ima zgodovina obliko nihanja.

Če pride do povezave obeh se oblikuje idealizem kot skladna kombinacija obeh.

Nobeden od odgovorov ni večer (ne v znanosti ne v religiji) in zato prihaja do izmenjave obeh sistemov. To je zelo vprašljivo ampak je kljub temu Sorokin sistematično podal poteze raznih področij družbenega življenja.

	SENZITIZEM	IDEATIZEM
<i>tip osebnosti</i>	HEDONIZEM kopiči gmotne dobrine	ASKEZA odpoveduje se materialnemu svetu
<i>umetnost</i>	šokira čutila; umetnine se hitro spreminjajo in večajo obseg kolosalizem	nadčutna narava stvarnosti; ne šokira, je nestilizirana in enostavna
<i>politika</i>	organizacija prevlada organizatorjev in manipulatorjev	teokracija vlada se v božjem imenu
<i>družbena razmerja</i>	<u>1. faza</u> kontraktualizem bistvo je v pogodbah (malo dati in veliko dobiti) <u>2. faza</u> politična prisila-diktatura pogodbe izginejo - za kohe zijo je nujno nasilje	familizem bistvo v družini (dobro kot lastnost, intimnost,...)
<i>pravo</i>	bestialnost	ni bistvenih razlik, je le bolj humano

Zakaj je Sorokin povezal znanstvenike?

Sorokin upošteva zgodovinsko le zahod. Grčija je ideac. V 5. stoletju pred našim štetjem vlada idealizem. V Rimu je od 4. stoletja pred našim štetjem do 4. stoletja našega štetja prevladoval senzativizem. Evropa med 4. in 6. stoletjem gre za skladje oz. idealizem. Srednji vek je ideacionističen. Med 12. in 14. stoletjem (gotika) vlada idealizem. Od 14. stoletja do danes pa senzativizem.

"Za današnjo dobo je značilen razpad senzativizma" - s to trditvijo je Sorokin šokiral ZDA, ker je tam vladal Weber.

Kako naj bi prišlo do razpada senzativizma?

- moralna in estetska anarhija (ne ve se več kaj je lepo in kaj grdo,...)
- medsebojne manipulacije
- iz družbe izginejo soglasje in moralne vrednote
- ideja svobode je degradirana v puhla gesla, ki služijo manipuliranju množic
- padeta kvaliteta in standard

- dvigne se socialna patologija
- v političnem sistemu prevladuje apatija (skrajni egoizem in beg v zasebnost)

Vilfredo Pareto (1848-1923)

Pareto je italijanskega rodu, pisal je v francoščini, predaval pa je v Švici). Njegovo delo je *Razprava iz splošne sociologije*. On zahteva, da se sociologija oblikuje kot logična eksperimentalna znanost. Dejansko pa to pomeni stalno poudarjanje, da so humanistični ideali in vrednote utvare, laži in podobno. On stalno poudarja, da se ljudje medsebojno slepijo in varajo, to pa je fundamentalno pomembno za sestoj človeške družbe. On je poudarjal pomen propagande. Za funkcioniranje družbe je znanost samo tehničnega pomena. Izkrivljene popačene predstave so nujne za obstoj in funkcioniranje družbe, s tem slepimo druge in sebe. Pareto se je zavedal, da je propaganda zelo učinkovita in ta mora predstavljati ideološke pojme in izraze, ki so nabiti s čustvi. Čustva so učinkovita v propagandi, zlasti če jih ponavljamo. Pareto je bil zagovornik logično eksperimentalne znanosti, v nasprotju z iluzornim humanizmom. Humanizem, demokracija so samo zaslepitve, zlasti med intelektualci. Znanstveni pristop terja razlikovanje med *reziduumi* (dejanski nagoni in čustva, ki povzročajo delovanje) in *derivacijami* (družbeno ugodna upravičila, ki lepo zvenijo) ljudi. To je intelektualna tvorba, ustvarjajo jo posamezniki. Naše vedenje je povzročeno najpogosteje z reziduumi in interesi. Tretja kategorija vzrokov pa so raziskovalni vzroki, ki ne pridejo do izraza, ker so reziduumi in interesi močnejši. Iz te teorije bo izhajala teorija o eliti in množici.

On razlikuje šest reziduomov:

- **nagon kombiniranja** - s tem se uresničujejo spremembe, manipulira vse z ljudmi, špekulacija, prihaja do izumov, tudi znanost je izraz tega nagona;
- **nagon zagotavljanja trdnosti agregatov** (sprejeti so znotraj družbene skupine) - to je nagon, ki zagotavlja stabilnost družbe, konzervativnost. Pri večini se kaže kot nagon podrejanja in spoštovanja predpisov. Pri drugih se kaže kot prizadevanja nadrejenega položaja (to se zagotovi s silo);
- **reziduom po razkrivanju čustev z vidnimi postopki** - kaže se z goreči ideološko pravovernostjo. Naj bolj se kaže pri raznih obredih.
- **reziduom družabnosti**;
- **reziduom zagotavljanja integritete osebnosti** - drugi vas hočejo uničiti, mi pa to ne dopuščamo;
- **seksualni reziduom** - kaže se skozi celibat, gorečo moralno zaplankanost.

Reziduumi so razširjeni v družbi in nujno je, da v eliti dominirata prva dva reziduuma. Reziduom trdnosti agregatov, razne oblike goljufije in preslepitve množice. V elito sodijo najbolj sposobni in iznajdljivi. Reziduumi so torej stalna, nespremenljiva nagnjenja v posamezniku. Ljudje se ne zavedajo resničnih nagonov svojih dejanj. Ljudje sami sebe slepijo in slepijo druge z derivacijami (to so logično - racionalna upravičila, s strani družbe sprejemljiva in ugodno zveličana).

Pareto pozna šest vrst derivacij:

- **vdanost v združenje** - nekaj bomo storili, ker smo lojalni do šole, podjetja;
- **poudarjanje potrebe po enotnosti in enovitosti** - mi se sklicujemo po potrebi enotnosti;
- **derivacije po sočutju, spoštovanju do soljudi** - Pareto poudarja, da tem poudarjanju sledijo okrutni dogodki;
- **derivacija po izražanju v samožrtvovanju** - trpljenje v dobrobit drugih. Trdimo, da smo to

storili za druge, a v bistvu smo storili zase;

- *spoštovanje do hierarhične avtoritete:*

- *derivacija askeze* - odpovedujemo se življenjskim uživanjem. Ampak mi to samo trdimo, da se odpovedujemo (trošenju denarja), dejansko pa nas je prevladala neka druga derivacija.

Družbeno življenje je ena nenehna dinamika reziduumov in derivacij, vendar problem, ki je najbolj obremenjeval Pareta, je bil problem družbenega ravnotežja.

Elite

Ravnovesje se zagotovi z elito. Elito tvorijo posamezniki pri katerih so razviti dominantni reziduumi trdnosti agregatov in nagon kombiniranja. Posamezniki so pripravljeni uporabiti prisilo za vzdrževanje družbene stabilnosti. Vendar je problem v tem, da so elite zaprte. Posamezniki podedujejo položaj po starših in dediči nimajo več tistih reziduumov, kot so jih imeli predniki. Elita postaja vse bolj mehko in ni več tako prozorna v kombiniranju in uporabljanju sile. Zato zunanja elita uspe strmoglaviti elito, ko je ugodna priložnost za strmoglavljenje. Ta proces se dogaja periodično.

Zgodovina ni samo eno »pokopališče elit« kot pravi Pareto, gre za druge dejavnike. Problem ravnovesja družbe je v odpravitvi elit (Pareto). Elite morajo biti odprte, če ne bo prišlo do oblikovanja kontraelite.

Pareto je bil zelo ciničen avtor. Zakaj ga štejemo za fašističnega človeka, zato ker je imel demokracijo za utvaro in ker je menil, da ima propaganda pozitivne lastnosti. Zagovarjal je način državne ureditve z elito. Pareto ne uporablja izraz elita, ampak aristokracija. On je aristokracijo uporabljal v tem smislu kot mi elito.

Claude Lévi-Strauss

Meni, da v družboslovju obstajajo tri znanosti. Vsaka od teh se nanaša na lingvistiko. Lingvistika se nanaša na izmenjavo besed. Ekonomija se nanaša na izmenjavo besed. Ekonomija se nanaša na izmenjavo materialnih dobrin. Etnologija ali antropologija se nanaša na izmenjavo žensk. Feministična gibanja so ga zato zelo kritizirala.

V družboslovju je največ uresničila lingvistika. Ta naj bo zgled ostalemu družboslovju, zlasti pa je lingvistika zgled, ker je uresničila - je jasno in natančno definirala svoje pojme in prišla do enostavnih splošnih ugotovitev oz. zakonitosti (pozitivistični pogledi). V jeziku na katerega se lingvistika nanaša se kažejo splošne mentalne strukture, ki determinirajo družbeno življenje. Ko gre za družbeno življenje gre predvsem za ugotovitev določenega reda. Znanost mora v kaosu ugotoviti določeno globinski raven, kjer obstaja red, struktura. Ta struktura je določena s človekovimi podzavestnim, mentalnimi, psihičnimi sposobnostmi. Strauss upošteva Freuda - po njem si je Freud prizadeval ugotoviti nekakšno podzavestno gramatiko sistem pravil. Po Lévi-Straussu je ta sistem pravil logično urejen. Pri Freudu je šlo za iracionalne nagone, po Lévi-Straussu pa gre za določene logične pravilnosti.

Razhajanje med C. Lévi-Straussom in Levy-Bruhlom, ki je bil dve generaciji starejši. Okoli leta 1900 je napisal knjigo v kateri je trdil, da obstaja bistveno razhajanje med primitivnim človekom, med načinom na katerem misli primitivni človek in civiliziranim človekom, ki pozna pojme vzročnosti, oz. da obstaja med primitivnim in modernim človekom bistveno psihično razhajanje. S tem je poudaril razliko med primitivno in moderno miselnostjo. V pismih je pisal, da vse religije sodijo v primitivno miselnost. Lévi-Strauss se temu upira enako kot so se upirali številni t.i. napredni misleci, ki so zavračali te razlike v mentalnih

sposobnostih in so priznavali samo razlike v kulturi. Lévi-Straussu pravi, da obstaja psihična enotnost človeštva in da ta determinira tako kulturo kot organizacijo družbe. Naloga družboslovja je ugotoviti te osnovne strukture oz. pravila. Vzor naj bo lingvistika, ki je na tem področju dosegla največ. Te strukture so enostavne zadeve. Razmerja, pravilnosti so zelo enostavne. Med pojavi obstajata samo dve vrsti odnosov:

- **odnosi strinjanja ali korelacije;**
- **odnosi zoperstavljanja oz. opozicije.**

Pojavi se lahko najdejo v nizu zoperstavljanj ali pa v nizu strinjanj. Z ugotavljanjem takšnih struktur, torej nizov pojavov (strinjanja ali ne strinjanja) znanstvenik prihaja do spoznanja o strukturah. Ta metoda je uveljavljena že v fonologiji (veja lingvistike), naša naloga pa je, uveljaviti jo v analizi kulturne in analizi organizacije družbe. Ugotavljamo ta red, na površju družbe lahko izgleda, da gre za nered, netrajen, trajen pa je red, ki ga ugotavljamo.

Primer Lévi-Strauss-ove analize je med tradicionalnima družbama Indije in Avstralije, kjer obstaja primer opozicije, zoprestavljenosti. Osnovna družbena enota je v Avstraliji horda, ki je eksogamna, v Indiji kasta, ki je indogamna v Avstraliji so totemske skupine, totemi so kategorije narave, v Indiji se kaste razlikujejo po poklicih - kategorije družbe. V Avstraliji so dejavnosti sankcionirana z miti, v Indiji pa z resničnimi stanji. Kar se tiče menjave hrane in žensk: v Avstraliji temelji na veri, v Indiji je menjava med kastami prepovedana (glej: Sergej Flere, Sociologija, str. 70).

Pri Lévi-Straussu je pomembno stališče družbenih sprememb. Pravi, da ga spremembe ne zanimajo, da ne morejo biti pomembni in da imajo kaldeokopski značaj. Strukturalisti menijo, da je možnost, da se spreminjajo razmerja med pojavi, to pa niso bistvene spremembe, kajti ti trdijo, da vsebina ni pomembna, pomembna so razmerja med elementi. Ta pa so lahko opozicijska ali korelacijska.

Lévi-Strauss je vplival na sociologija na ta način, da si tudi sami prizadevamo ugotoviti takšno strukturo, kjer so vrste elementov v enakem razmerju med seboj.

Strukturalisti menijo, da celota obvlada dele. Deli so nesamostojni, neavtonomni. Mi proučujemo celoto družbe, kulture.

Kritična teorija

V širšem smislu pod kritično teorijo razumemo vse kar nasprotuje "establishmentu", vsemu tistemu kar je institucionalizirano, kar je del vladajočega reda v sociologiji (ne v družbi). V ožjem smislu pod kritično teorijo razumemo samo t.i. Frankfurtsko šolo.

Predstavniki:

- **Marx Horkheimer**
- **Theodor Adorno**
- **Herbert Marcuse**
- **E. Fromm**

Po prvi svetovni vojni so v Frankfurtu organizirali Inštitut za družbeno raziskovanje, Ti so predvsem teoretiki, v manjši meri so empirični sociologi, so izjemno ostri kritiki do anket. Odšli so v Ameriko, kjer so dalje raziskovali. Po drugi svetovni vojni se je inštitut vrnil nazaj v Frankfurt, vendar nima več istega pomena kot prej.

Ti predstavniki kritične teorije so bili pod pomembnim vplivom izidov prve svetovne vojne in kasneje pod vplivom vzpona nacizma. Pod izide spada predvsem uspešna oktobrska revolucija v Rusiji in neuspešne revolucije v Nemčiji, Madžarski. Marksizem tega časa je bil

marksizem historičnega materializma, ki je govoril o mehanskem povzročevanju, organizaciji družbe ni ideologiji s strani ekonomske baze (vulgarni ekonomizem). Za frankfurtovce je bilo to zelo nezadostno, zato so se ozrli k avtorju, ki je vplival na njih, György-u Lukacs-u - leta 1920 je napisal knjigo *Zgodovina in razredna zavest*, s katero je vplival na kritično teorijo, zlasti s pojmom reifikacija (postvaritev, opredmetitev, popredmetitev).

Razmerja med ljudmi bi lahko bila čustvena, ustvarjalna, človeška, vendar niso. Razmerja med ljudmi so opredmetena, kar pomeni, da ljudje vidijo v drugih samo sredstva za uresničitev svojih ciljev in da se cilji predrugačijo v sredstva. Ljudje pa so odtujeni drug od drugega. Na splošni ravni se pri frankfurtovcih to razmerje kaže kot razlikovanje med instrumentalno racionalnostjo in praktično racionalnostjo.

V vsakdanjem delovanju smo instrumentalno racionalni. Prizadevno si uresničiti določene cilje z najučinkovitejšimi sredstvi, medtem nam postajajo sredstva vse bolj pomembna in pozabimo na cilje. Praktična racionalnost pa naj bi bila osvobodilna, nanaša se na osvobodilno človekovo dejavnost, s katerim odpravlja pogoje stvaritve, pogoje, kjer so drugi ljudje sredstva in ne cilji.

Frankfurtovci so zelo kritični do znanosti same. So tako antipozitivistično naravnani, da bi skoraj odpravili z znanostjo samo. Človek se do narave vede dot diktator, namesto da bi ustvaril nekakšno harmonijo, skladje z naravo. Ta diktatorska drža pa ima svoj izziv v znanosti in tehnologiji, ki je izpeljana iz nje. Frankfurtovci so redko tako izrecni, veliko bolj pogosto so kritični do pozitivistične različice znanosti, v končni instanci pa se kritika nanša na znanost samo. Znanost je kriva, da smo prišli v krizo, diktatura v družbi pa je podaljšanje diktature v naravi. Najbolj so kritični do pozitivistične znanosti, v družboslovju pa do anket. Adorno pravi "teoretična misel o družbi uteče empiričim podatkom enako kot duhovi utečejo eksperimentalnim aparatom, ki raziskujejo parapsihologije".

Zavračalo so ekonomizem historičnega materializma in so bili zlasti presenečeni med učinkovitostjo politična propagande (Hitlerja si ne moremo predstavljati brez psihične strukture potrošnikov njegovih sporočil. Potrošniki imajo potrebo, da to poslušajo). Propaganda uspe, kadar pri sprejemniških pride do potrebe po propagandnih sporočilih. To so čustveni pojmi. Že Pareto je participiral pomen propagande v moderni družbi, vendar je ta pomen postal veliko bolj vpliven z množičnimi občili. Propaganda je postala odločilen družbeni pojav. Tukaj se srečujemo s pojmom, ki ga uvaja Marcuse, vsi so humanisti družbeni sistem človeku vsiljuje drugačno strukturo umetne potrebe (Marcuse: *Enodimenzionalni človek*) on pa je čustven.

Umetne potrebe so instrumenti s katerimi človek, ki je dejavno ustvarjalno, erotično bitje, še zlasti reklame, mu vsiljujejo, da živi v eni sami dimenziji kot potrošniško bitje. Ustvarjajo izumetničene umetne (lažne) potrebe, ki so takšne vrste, da jih lahko zadovolji potrošniška družba. S sistemom množičnega komuniciranja so ustvarjeni takšni pogoji družbenega življenja, kjer človek ne teži več k osvobodilni spremembi, ne prizadeva si spremeniti pogojev svojega življenja, kjer bi odpravil zatiranje, temveč se mu zadosti nenehni potrošnji. Človek je zreduciran na eno samo razsežnost - potrošniško bitje, kjer troši tiste dobrine, ki mu jih vsiljujejo z reklamami. Marcuse je delal za ameriško obveščevalno službo, na koncu je bil razočaran nad možnostmi spremembe družbe, spremembe so izginile - bil je marksist. Pravi, da sta še vedno delavski in kapitalistični razred, vendar je delavski razred izgubil svojo vlogo. V knjigi trdi, da ni rešitve iz sveta zatiranja, represije, da je kapitalizem našel takšen sistem s katerim uspešno, na ravni potreb človeka, manipulira s posameznikom. Pelje ga v tisto smer, ki reproducira zatiranje, vsiljuje pa mu umetne potrebe. Proti koncu te knjige skromno piše, da le obstajajo določeni subjekti, ki bi lahko prispevali k spremembi družbe.

To so:

- brezposelni,
- študentje,
- izkoriščane množice iz tretjega sveta.

Ta kritika vseh frankfurtocev, zlasti pa pisanje Marcusseja ima romantičen značaj, izraža nostalgijo za preteklostjo, ki je bila boljša, kjer ni bilo manipulacije, zatiranja. Te ideje so bile zelo vplivne, leta 1968 so se uprle študentje v številnih državah, izražali sicer različne zahteve - vsesplošno družbene spremembe. Te zahteve niso bile Varšavi in v Chicagu. V Varšavi so zahtevali politično demokracijo. Če poskušamo najti skupni imenovalec, je to "socializem s človeškim izrazom" (češki izraz). Ta upor študentov je dal vedeti (tukaj je bil Marcusse nekakšen guru), da živimo v dobo manipulacije, lažnih potreb - to je potrebno spremeniti. Napisal je knjigo Esej o osvoboditvi, kjer je naredil nekakšno samokritiko, ko je rekel, da ni več dejanskih nosilcev družbenih sprememb in da nosilci so in sicer ti, ki jih je že omenil. To je nekaj drugega kar se imenuje novi delavski razred. V začetku druge polovice 20. stoletja pa se je pričel pojavljati drugačen delavski razred: kvalificiran, bolj bogat - informatika, kemična industrija, kjer so delavni organsko povezani z inženirji in je proces industrije precej avtomatiziran. Ti bi naj tvorili nov delavski razred, ki naj bi imel drugačne zahteve. Marcusse je menil, da je to nosilec emancipacije, revolucije in samoupravne organizacije družbe.

Vsi frankfurtovci so bili Židje, zato so tudi tako hitro odpotovali iz Nemčije v ZDA, kjer so delali *Raziskovanje osebnostne strukture nacizma*. To raziskovanje je vodil Adorno, z njim vrsta psihologov, leta 1950 so izdali knjigo *Avtoritarna osebnost*. Ti so oblikovali pojem in strukturo osebnosti, ki naj bi bila značilna za naciste. Avtoritarna osebnost ni isto kot avtoritativnost, to je tip osebnosti značilen za udeležbo v desno ekstremističnih gibanjih. Tisto, kar proizvaja avtoritarno osebnost je pretirana strogost in konvencionalnost v zgodnjem otroštvu, ter pomanjkanje čustvenosti v razmerju starši - otroci. Sestavine, ki so globlje in bolj površinske avtoritarne osebnosti so:

1. *Antiintraceptivnost* - nezmožnost razumevanja drugačnosti;
2. *Pretirana konvencionalnost* - zahteva po tem, da se običaji in druga pravila strogo spoštujejo in da se strogo kaznujejo tisti, ki jih ne spoštujejo;
3. Zagovarjanje, da je *učinkovit politični vodja* bolj pomemben od spoštovanja demokratičnih postopkov;
4. Zagovarjanje potrebe po strogi *disciplini* v družini;
5. *Ksenofobija* - sovraštvo do tujcev;
6. *Hirarhično pojmovanje* družbe;
7. Fundamentalistično stališče do vere;
8. Zavračanje novosti in odprtosti;
9. Nacionalizem - etnocentrizem;
10. Pripravljenost na omejevanje človekovih pravic in svoboščin;
11. Pretiran interes za spolnost.

Nekateri elementi so globinski (8), nekateri površinski (5). To je oblikovano v vprašanjih z lestvico (Kaliforniška lestvica, F- lestvica) in to je postalo najbolj uporabljen instrument v socialni psihologiji 20. stoletja. V bivši Jugoslaviji je bila avtoritarnost zelo visoka, najmanj pa v Sloveniji.

Zagovorniki kritične teorije so bili načeloma zelo negativno orientirani do empiričnih raziskav, pa kljub temu so avtorji najbolj pomembnega instrumenta za proučevanje politične psihologije 20. stoletja. V korenu avtoritarne osebnosti naj bi bil sado-mazohizem. Avtor v ospredju je bil Adorno z svojim delom *Psihoanaliza in religija*. V tem delu govori o dveh tipih religije. Ta dva tipa se nahajata v vsaki religiji tudi v krščanstvu:

- *Religija podrejanja* in zaničevanja naše osebnosti, ker vse to projeciramo v boga.
- *Humanistična religija*.

To teorijo je težko predstaviti, ker zavrača sistematičnost, je kritična, hoče odpraviti zaprte sisteme. Posamezne njihove ideje so prisotne v sodobni sociologiji - ideja sadomazohistične osebnosti, ki se preoblikuje v idejo o avtoritarni osebnosti, ideja o umetnih potrebah.

Louis Althusser

Sam se ni štel za strukturalista, štel se je za ortodoksnega marksista posebne vrste. Menil, da je Marx prispeval k razvoju družbe na ta način, da je leta 1848 zavrgel idejo, da bi človek bil subjekt in prišel do spoznanja, da obstajajo od človeka neodvisne zakonitosti. Politično je to povedano, da je bil do 1848 Marx drugega mnenja. To kar trdi Althusser ne družijo, ker je mladi Marx enako menil, da je človek subjekt kot katerikoli drugi humanistični filozof. Marx nikoli ni izrecno zavračal svojih trditvev.

Althusser trdi, da se v družbi oblikujejo strukture iz naslednjih elementov:

1. Predmeti dela,
2. Proizvajalski odnosi,
3. Produkcijske sile,
4. Izdelki (proizvodi).

Ti elementi tvorijo družbeno strukturo, ki se sicer spreminja, vendar ne pod vplivom človekove subjektivitete. Analizira kapitalizem, kjer ugotavlja, da se ti elementi povezujejo in v nasprotju z nekaterimi marksisti meni, da se bo kapitalizem reproduciral neodvisno od človeških namenov vse do tiste točke, kjer bo neka kriza zajela vse segmente kapitalistične družbe, kadar bo prišlo do splošne krize kapitalizma, takrat bo tudi ta razpadel, vendar neodvisno od namenov ljudi. Pojaviti se mora kriza, ki zajame gospodarstvo, državo in kulturo. Na državo se številni sklicujejo. Althusser pravi, da država obsega ne samo kar običajno štejemo za državo, monopol fizične prisile (vojska, policija). Za funkcioniranje je pomembno, da se reproducirajo tudi mehanizmi za ideološko zatiranje. Sem sodijo šola in cerkev.

Pri njem ne gre za strukturalizem v takšnem smislu kot pri Lévi-Straussu, je zelo deterministični marksizem, kjer je potek pojavov dogodkov neodvisen od človeške zavesti, pogojen z dejavniki objektivnega značaja.

CIKLIZEM

SOROKIN: razlikuje dva pojmovanja ciklizma :

1. Ožji pomen : naj bi nakazoval dobesedno ponavljanje zgodovine v obliki kroga.
2. Širši pomen : dovoljuje, da prihaja tudi do sprememb, vendar se v bistvu nič ne spreminja, tako da lahko govorimo o relativnem krogu. Bistvo se ponavlja.

Ciklične teorije zagovarjajo, da je zgodovinsko enostaven krog, korženje dogodkov in, da se nič bistvenega ne spremeni. Zaprte so možnosti za nobeno obliko napredka. Napredka ni, je antiprogresistična teorija.

Ko gre za ožji pomen, najdemo pri zgodnjem Platonu to teorijo. Najboljša oblika politične ureditve je ARISTOKRACIJA. To je vladavina modrecev, predvsem starejših, ki vladajo v splošno korist. Zaradi vojn se dvignejo in pridobijo visok položaj vojščaki, ki nimajo več pred očmi splošnih interesov, temveč lastne interese. Vladavina vojščakov, ki vladajo v lastnem interesu. TIMOKRACIJA . ti vojščaki se bodo prelevili v sloj bogatašev, ki bodo uporabljali oblast za promocijo lastnih interesov. OLIGARHIJA . ljudstvo tega ne bo trpelo, široke plasti vernih bodo strmoglavile oligarhijo in uvedle še slabšo obliko politične ureditve DEMOKRACIJO - oblast drhali Platonu z množicami se lahko manipulira, niso sposobne oblikovati svojih organov oblasti. Drhal ostaja brezoblična, amorfna in zato ne oblikuje oblasti, ki ni funkcionirala prek organov, lahko jo je zapeljati, navajati. Zato pride do najslabše oblike TIRANIJE- oblast enega ali peščice, uporablja oblast v lastno korist, jo uporablja in zlorablja. Ko se bodo tirani večkrat zamenjali, bo oblast prišla v roke nekoga, ki ne bo zlorabljal ljudi, ponovno aristokracijo. Prične se novi krog . tako nenehno, dokler ne bo prišlo do določene institucionalizacije aristokracije. To je Platonov koncept idealne, najboljše države. Kasneje je vse to opustil. To je najbolj direktan primer ciklizma v ožjem Sorokinovem pomenu.

PARETOVA CIRKULACIJA ELIT

Vprašanje , kako udejanjiti družbo, kjer nenehna shranjevanja elit ne bi bilo. Odgovor najde v potrebi o odprtosti elit, kar je v nasprotju s samo elito, ki je zaprta in se reproducira iz istih družin in ker pripadniki nimajo istih sposobnosti.

Zlasti sposobnosti zatiranja s silo, se odpre možnost, da se elita strmoglavi. Oblikuje se kontraelita zunaj elite, drugi sloj, ki nima tega položaja, ima pa te lastnosti - pripravljenost na uporabo sile, nasilja in sposobnost lisičenja, preslepitve, goljufije. Prvi element je pomembnejši. (sila in pripravljenost).

Delo : RAZPRAVA O SPLOŠNI SOCIOLOGIJI

Elite nenehno krožijo. Ne gre za kroženje družbe kot celote, temveč za kroženje enega pomembnega dejavnika v družbi. Nič se ne spremeni. Zgodovina je pokopališče elit. (komunizem, fašizem...)

SOROKIN

Družba, kultura nihata med dvema ekstremoma. Gre za dve pojmovanji resnice :

- a) senzativizem
- b) ideativizem

Noben od teh sistemov resnice ni popoln, da bi zadovoljeval vse človekove potrebe. Zato se ti sistemi tudi gnili in na koncu segnijo. Tisto, kar da posebni pomen njegovemu delu je, da je utemeljil to svoje pojmovanje s podatki :

- osebnost
- umetnost
- tip družbenih odnosov
- pravo

Vse to variira in zbral ogromno zgodovinsko gradivo s katerim je podprl svoje pojmovanje - Vsi se nahajamo na koncu enega senzatskega obdobja .

IDEATIZEM - pojmovanje resnice, do katere bomo prišli z razodetjem in verskim iskustvom - spoznanja o religijah.

SENZATIZEM - glavni način spoznanja je preko čutil in glavna oblika spoznanja je znanost. Do znanstvene družbe.

Vse ciklistične teorije so zelo spekulativne. Ne upoštevajo, da pri znanstvih obstaja napredek, če že drugje ne. Splošna zavrnitev možnosti napredka - zavračajo tudi možnost napredka. Vse se nenehno ponavlja.

DIFUZIONIZEM

Razlagajo družbene spremembe, zlasti pa širjenje iznajdb in izumov. Gre za trditev, da imajo vsi izumi le en izvor, samo enkrat je prišlo do določene iznajdbe, kasneje se je ta širila in izpopolnjevala s procesom IZPOSOJANJA. Do iznajdbe je prišlo NAKLJUČNO, samo enkrat, ljudje so neiznajdljivi. Te se širijo s procesom difuzije, kjer si ena kultura od druge izposoja.

Klasični difuzionizem je nastal v začetku 20. Stol. v antropologiji in arheologiji. Ena od predpostavk pri difuzionizemih je, da je do vseh pomembnih iznajdb prišlo v STAREM EGIPTU, začenjajoči pred približno 6000 leti (dedovanje, hierarhija, religija \blacklozenj od prvotnih do monoteistične).

Druga različica je bila avstrijska pod vplivom rimokatoliške cerkve. R. SCHMIDT je trdil, da obstaja difuzija, vendar jo je sprožil čudežni dogodek, ki je vpisan na začetku stare zaveze. (okoli 1. Svet.vojne).

Difuzija pripelje do oblikovanja kulturnih krogov. Gre za družbe v katerih se pojavljajo iste kulturne lastnosti (izdelava keramike z barvami, razlikovanje barv, monoteizem). Zagovorniki difuzionizma omenjajo pogoje, ki lahko pospešujejo, zavirajo kulturne spremembe.

1. prej bo prišlo do difuzije v družbi, ki je geografsko blizu družbi izvora. Ni nujno, da je geografsko povezana v celoto.
2. Lažje se bodo širile tiste različice kulturne iznajdbe, ki so popolnejše.
3. Lažje bomo sprejeli tisti iznajdbo, ki je združljiva \blacklozenj kompatibilna s celoto kulture. Družbe bodo prej sprejemale tiste elemente, ki so praktično koristne.
4. Družbene skupine , ki so politične zmagovalke imajo večje možnosti za vsiljevanje lastnih kulturnih vzorcev.

5. (helenizem = širjenje grške kulture =nasprotje, Grčija pol.izgubi, njena kultura pa se kljub temu širi).

1. Glavna pomanjkljivost je, da povdarjajo pomen nekega izbranega ljudstva kot aktivnega, izbranega središča v odnosu do obrobja, ki je pasivno, samo posnemanje, brez izumov in iznajdb.
2. Prav tako manjka povezava, kako prihaja do novih kulturnih sestavin.
3. Preveč se povdarja naključje, da je ustvarjanje iznajdb le izjema, pravilo pa je posnemanje.
4. Ne upošteva se dejstvo, da je prevzemanje kulturnih sestavin med družbami praviloma vzajemno (npr. slovenski in madžarski jezik : nekaj smo si sposojali).

DIFUZIJA : širjenje s pomočjo izposojanja (akulturacija ♦ srečanje kultur, kjer prihaja do izposojanja).

EVOLUCIONIZEM

V klasični obliki konec 19. Stol (Darwin). Še vedno v modi.

- vsi evolucionisti smatrajo, da ima celotna človeška zgodovina enovit vzorec, kljub dogodkom, ki imajo različen videz in včasih izgledajo naključni, kot da ne bi bilo zakonitosti.
- Klasični evolucionisti za predmet analize jemljejo celotno človeštvo = obravnavajo kot celoto, ni omejena na posameznike, obsega vse elemente.
- Celota družbenega življenja se razume po analogiji = organskim življenjem. Družba kot trdno in skladno povezan sistem.
- V središču analize sprememb je družbeni sistem = celota družb.
- Spremembe so vsesplošne, povsod navzoče, nujne in neizogibne.
- Družba kot celota je enovit evolucijski proces.
- Ta proces ima določeno smer in določen vzorec. Vsaka družba in tudi del družbe se nahajata na določeni točki v evolucijskem razvoju. Gre za nekakšno premico, kjer lahko vsako družbo določimo na tej premici razvoja.
- Osnovni razvojni vzorec je razvoj od homogenosti, ki je nestabilen do heterogenosti, ki je stabilna. To je DIFERENCIACIJA ♦ enovito razvejanje. Družbe postajajo bolj trdne in bolj prilagojene okolju, če oblikujejo specializirane organe ali institucije.
- Bistvo je, da je enostavna družba domnevno homogena, ni delitve dela, ni institucionalne členitve, zato je nestabilna, neprilagojena okolju. Z razvojem prihaja do členitve, diferenciacije intitucij.
- Evolucijski razvoj je postopen (evolucija ne dela skokov), akumulativen. Razpad, krize, nazadovanja so le izjeme.
- Vzrok evolucijskega razvoja je v značaju družbe same, v njeni prirojeni nagnjenosti k takšnemu razvoju.
- Ta razvoj je samodejen, sponan, ni upravljan s stvarmi nekega zavestnega subjekta.
- Evolucijski razvoj pomeni napredek, izboljšavo pogojev človeškega življenja in življenja

samega.

To pojmovanje je danes preveč optimistično.

KRITIKA: podcenjevanje krize in spopade, nazadovanja v družbi, zanemarjajo notranje napetosti, poenostavljeno je jemanje celotnega človeštva kot enote opazovanja. Zato je danes predvsem nadomeščen s funkcionalizmom in teorijo modernizacije.

Danes klasični evolucionizem obstaja : prišlo je do izuma religije, posamezniki, ki so verjeli v iste bogove so se medsebojno ščitili in pridobili prednost, s tem je preživela religija in posamezni znaki te družbe.

Nekateri ne menijo, da je evolucija potekala samo na družbi, življenjski ravni, temveč tudi na področju kulture. Je vprašljivo. Obstaja mnenje, da kulture medsebojno tekmujejo, močnejše imajo prednost v naravni izbiri.

Za evolucioniste velja vse isto, kar velja za biologizem na splošno. Ne upošteva specializacije družbe in, da je človek zavedno bitje. Sprejet je s strani funkcionalizma. PARSONS je razširil, dopolnil ta koncept evolucionizma. Ne gre samo za diferenciacijo, temveč tudi za normativno univerzalizacijo (kakršnokoli vezanost na družino, narodnost, vero). Zahteva tudi, da lahko o razvoju govorimo, da se dvihuje tudi družbena učinkovitost.

EVOLUCIONIZEM : SPENCER : delo : OSNOVNA NAČELA SOCIOLOGIJE H. MORGAN : delo : STARODAVNA DRUŽBA

SPENCER - periodizacija družbenega razvoja

gre za dvočlensko razvrstitev, gre za evolutivno tipologijo, kjer se razlikujeta vojaška in industrijska (razvita) družba.

	VOJAŠKA DRUŽBA		INDUSTRIJSKA DRUŽBA
1.	Glavna dejavnost je osvojitvev ozemelj	1.	Glavna dejavnost je gospodarske dejavnosti (proizvodnja in menjava)
2.	Princip integracije = prisila s strogimi kaznimi	2.	Princip integracije = pogodbe in prostovoljno sodelovanje
3.	Država = država dominira nad posamezniki	3.	Država = servis občanov
4.	Podobno razmerje med državo in družbenimi institucijami = Država je nadrejena	4.	Podobno razmerje med državo in družbenimi institucijami = Organizacije so avtonomne
5.	SLOJEVITOST = Pripisana, podedovana, askriptivna	5.	SLOJEVITOST = obseg družbene gibljivosti je velik, prizadevanja posameznika prispevajo k njegovemu družbenemu položaju.
6.	Gospodarstvo je organizirano kot samozadostno.	6.	Prihaja do velikega obsega menjave
7.	VREDNOTE = najvišje : pogum, disciplina, pokornost	7.	VREDNOTE: najvišje : iniciativnost, inovativnost, neodvisnost.

Podobna členitev :

DURKHEIM : gre za dvočlensko klasifikacijo. Pri Spencerju ni v prvem planu členitev dela kot je pri Durkheimu.

MORGAN

- ukvarja se bolj z antropološkimi vprašanji
- ideje, ki jih uveljavlja se pojavijo že v 18. Stol. morgan jih kodificira, povezuje način preživetja, družbeno organizacijo in religijo.
- Razlikovanje : divjaštvo, barbarstvo in civilizacija

Nižja, srednja višja stopnja

Podlaga je določen način preživetja in določena tehnologija. Kasneje je ENGELS marsikaj prevzel.

NIŽJA FAZA DIVJAŠTVA: temeljni način preživetja je nabiranje sadja in jedrc. Oblika družbe je horda, kjer še ni zakonskih prepovedi. Na področju kulture sta značilna začetek jezika in magij.

SREDNJA STOPNJA DIVJAŠTVA: pride do iznajdbe loka in puščice ♦ ljudje prično jesti živalsko meso ♦ dvig števila prebivalstva. Človeštvo se postopoma širi. Pride do prepovedi incesta med bratom in sestro, pojavi se animizem.

VIŠJA STOPNJA DIVJAŠTVA : pride do iznajdbe keramike, lončarstva, družinska oblika : materinski klan (skupine žensk v zvezi s skupinskimi moškimi, ki ne sodijo v isti klan) = avunkulat.

NIŽJA STOPNJA BARBARSTVA : udomačenje živali, gojenje rastlin z uporabo namakanja, gradijo se hiše z uporabo opeke, pride do splošne prepovedi incesta, do začetkov stalne naselitve.

SREDNJA STOPNJA BARBARSTVA: pride do institucionalizacije živinoreje, poljedelstva. Pride do politeizma.

VIŠJA STOPNJA BARBARSTVA : pride do obdelave železa in iznajdbe abecede in pismenosti. Poljedelstvo z železnimi orodji postane odločilna produkcijska oblika = prenos lastnine = potomstvo po moški liniji = oblikuje se patriarhat.

CIVILIZACIJA : iznadba fonetske pisave, oblikovanje politične oblasti, stabilizacija monogamne družine in monoteizem.

Morgana štejejo za zagovornika evolucionizma, čeprav pri njemu obstaja tudi tehnološki determinizem.

COMTE : statika, dinamika.

FEMINISTIČNA TEORIJA

Prizadeva si razkriti položaj ženske v družbi, družbo pa opazuje iz ženskega kota. Želi spremeniti položaj ženske in spremeniti družbo v celoti ♦ je akcionistična. Sociologiji očita, da je sociologija oblikovana kot moška veda, Comte je bil patriarhalističen ♦ družina je osnovna celica družbenega življenja. Durkheim in Weber sta sociologa moške perspektive, čeprav je Weber čutil ta problem.

V sociologiji naletimo na tritipe obravnave razmerja med moškim in žensko. Ženske imajo nižji družbeni položaj ♦ to dejstvo v sociologiji razlagajo na tri načine :

1. Trditev, da je to biološko determinirano. Ta način najdemo že pri Aristotelu, ki pravi, da je ženska pomanjkljiva, da ji nekaj manjka, vendar ima ta razlaga veliko bolj vplivne in znanstveno utemeljene zagovornike. Ženske rojevajo in so zato usmerjene k družinskemu

življenju, hkrati pa so telesno šibkejše. Glede tega je Murdock naredil raziskavo družb. On je slovit antropolog, ki je obdelal več sto družb in ugotovil, da povsod moški opravljajo težja opravila (delo v rudniku, gozdu, z živino) in družbeni položaj moškega izvira iz teh funkcij v nasprotju z žensko. Oakley-eva pa je opravila analizo tega in ugotovila, da pogosto ženske in moški skupaj opravljajo težja opravila. Iz tega izhaja, da ni biološko nujno, da bi ženske opravljale najlažja dela, to je stvar družbene organizacije. Prva razlaga je biologistična. Tiger pravi, da imajo moški in ženske razločno biogramatiko, ki pripelje do tega, da se ženske čustveno navezujejo na otroke, moški pa si iščejo pridobitniške dejavnosti.

2. TEORIJA O SPOLNI NEENAKOSTI

Izhaja iz razdelitve redkih dobrin v družbi, ženske imajo manj dostopa do gmotnih dobrin, imajo nižji družbeni položaj, manj političnega vpliva. Do tega pride zaradi aranžmajev v družbeni organizaciji. Tako moški kot ženske si želijo bolj enakopravnih razmerij, ki pa so tudi možna. Bernard-ova je analizirala zakon. Pravi, da je kulturno na ravni ideologije in vrednot zakon idealiziran s tem, da se ženske samouresničujejo z njim, za moške pa je to mešanica obveznosti in užitka. To je institucionalno, ko moški dobi pravico, da se giba zunaj zakona. Izkušnje kažejo, da gre za zakon moža, ki mu norme dokazujejo avtoriteto, neodvisnost. Za ženo pa je zakon skupnost, kjer je le-ta brez vpliva, je odvisna in mora opravljati gospodinjske storitve. Znaki stresa so najbolj pogosti pri poročenih ženskah. Ta teorija je liberalistična rešitev se nahaja v večji enakopravnosti, v prizadevanjih za pozitivno diskriminacijo. (v določeni instituciji mora biti zaposlenih toliko in toliko žensk).

3. TEORIJA O SPOLNEM ZATIRANJU

Moški naj bi zavedoma ali ne, zatirali ženske, da bi dosegli dominanten družbeni položaj. Obstajata NEOFREUDOVSKA IN MARKSISTIČNA RAZLAGA o tem.

a) prva postavi Freuda na glavo. Freud meni, da so ženske drugorazredna bitja in v osnovnih izkušnjah v otroštvu, ženske dobijo takšno psihično strukturo, da se podredijo moškemu. Neofreudovci pa pravijo, da ženske pri rojevanju dobijo neko izkušnjo, ki so jim jo moški nevoščljivi in so zato frustrirani. Pri tem je pomembno, da se ženske soočijo s smrtjo pri rojevanju, moški pa imajo strah pred njo. Moški kompenzirajo to z ustvarjanjem orožja, religije in drugih dobrin, ter z uveljavitvijo patriarhalne ureditve, kjer so dominantni.

b) Marksistična teorija : najdemo jo že pri Engelsu. Izvor družine, zasebne lastnine in države (1884). Gre za konec prvotne skupnosti. Naraščanje proizvodnje v vseh panogah je oblikovanje patriarhata na srednji stopnji divjaštva usposobilo delovno silo, da je proizvajala več produktov kot je bilo potrebno za njeno preživetje. Presežek pri pridelkih je bil zdaj pri možu, žena pa ga je samo skupaj z njim uživala, ni pa bila udeležena pri lastnini. Patriarhat je doba, ko vlada mož in to razmerje moške prevlade je produkt določenega načina proizvodnje. Engels je optimist in meni, da je to možno spremeniti. Današnje teoretičarke pa poudarjajo, da se reproducirajo drugi dejavniki s katerimi se zagotavlja zatiranje. MILETT piše, da vzgoja in socializacija ustvarjata dva spolno tipizirana elementa

- pri moškemu agresivnost, učinkovitost, inteligenco.
- Pri ženski pa pasivnost, neučinkovitost, _____.

Vzrok vsega je v družini. Gospodinjsko delo ženske postane in ostane neplačano, na trgu pa je manj plačana in ženske se vzpodbuja naj sprejmejo manj plačano delovno mesto.

Zatiranje žensk se uresničuje tudi z usmerjanjem žensk k brezposelnosti. Teorija zatiranja zahteva revolucionarno spremembo treba je priti do zavedanja tega problema, potem pa do določene ženske družbe ali pa do revolucioniranja obstoječe družbe.

Metodologija : ta prizadevanja so akcionistična. Večji del te sociologije je kvalitativno

orientiran. Gre za fenomenološke, historične pristope, kjer ni kvantitativne analize. Gre za avtobiografije, za razgovore, za razumevanje situacije.

HISTORIČNI MATERIALIZEM

Ni enako kot marksizem. Je različica marksizma, ki je oblikovana znotraj druge in zlasti tretje komunistične internacionale. Odgovarja bolje na vprašanje o družbenih spremembah kot o funkcioniranju družbe. Boj je mati vseh sprememb. To je bistvo h. materializma. Trdi, da ljudje stalno izpopolnjujejo produkcijska sredstva v prizadevanju, da bi bila ta sredstva bolj učinkovita. Stopnja razvoja teh sredstev pa determinira, določa :

- oblikovanje družbenih skupin
- organizacijo družbe
- pogojuje kulturo. Kultura ni tako togo determinirana kot skupine in institucionalizacija družbe.

DURKHEIM

Skupine, po njemu so poklici, ki se oblikujejo, za Marxa so poklici nepomembni - lastniki in nelastniki. Nelastniki morajo delati kot podložniki in prodajali svojo delovno silo, da bi preživel. Lastniki si prilasčajo presežek dela ali dobiček. To pa poraja spopad med tema skupinama. Zaradi tega spopada je družba vedno v konfliktnem položaju, zato so potrebne država, institucije, da bi zatrla konflikt in omogočile funkcioniranje družbe. Marx je zelo pozoren do tega, da ne bi trdil, da bo podrejeni razred strmoglavil vladajočega. Vladajoči razred bo strmoglavljen šele s strani vladajočega razreda v novem produkcijskem sistemu. Marxova razlaga ne ustreza vsem prehodom na splošno motil se je, ko je bil mnenja, da bodo delavci uspešni v strmogavljenju kapitalistov, ker bodo nosilci novega produkcijskega sistema in ko bodo vladajoči razred in razred lastnikov hkrati. Velja pa za prehod fevdalizma v kapitalizem. Razredi se vedno spopadajo. Uspešni so le, kadar so nosilci novega produkcijskega sistema. Tukaj je potrebno upoštevati hkrati, da ima družbeni razvoj tudi dimenzije razvejanja. Prevladujoča teorija v sociologiji, ko gre za spremembe je :

TEORIJA MODERNIZACIJE

Gre za povezan skupek sprememb, ki ločuje predmoderno in moderno družbo. To razlikovanje je najpomembnejša razlika.

Dva niza vprašanj :

Za katere spremembe gre ?

Kaj jih pogojuje, determinira ?

Kaj je WESTERNIZACIJA ?

V smislu tistih sprememb, ki so od zahodne Evrope in z Amerike naredile vodilno področje sveta. Ta teorija je evolucionističnega izvora : da naj bi jemala progresivno delitev dela, institucionalno razvejanje kot osnovni vzorec družbenih sprememb. Upošteva še en niz drugih sprememb. Gre za :

Najprej upada število smrti oz. Povprečna življenjska doba se podaljša, kar je zdravstveno varstvo izboljšalo. Pride do dviga ravni standarda zdravstvenega varstva. Dvigne se število in gostota prebivalstva. Na koncu procesa demografske tranzicije prihaja do uravnave števila prebivalstva na podlagi zmanjšanja števila otrok. Število otrok se načrtuje. Potem preneha demografska tranzicija.

1. Razvito delitev dela. Koliko je razvita, da bi lahko govoril o moderni družbi : najpomembnejši kazalec : trg živih, do trga obrtniških izdelkov prihaja že prej. Ko se markentizira podeželje in agrarna produkcija pride do modernizacije .
2. Prebivalstvo - demografska trazicija. Gre za več sprememb, ki so medsebojno povezane.
3. Sekularizacija : vpadanje vpliva religije, ne pomeni pa izginotja. Religija ne regulira , ligitimira celotnega družbenega življenja.
4. Družbena gibljivost : nekateri temu nasprotujejo, da je družbena gibljivost in pripravljenost na družbeno gibljivost - mobilnost ena bistvenih značilnosti modernizacij.
5. Prebivanje v mestih : mesta postanejo dominantna oblika prebivanja in s tem povezan mestni način življenja, ki je bolj anonimen, vendar omogoča več stikov, tukaj je manj komformizma kot na vasi.
6. Osebnost : raziskovali so ali obstajajo osebne poteze, ki se ujemajo z moderno družbo. Ugotovili so, da pripravljenost na razumevanje drugačnosti, zmožnost razumevanja drugačnosti, zanimanje za javne zadeve (politiko), receptivnost do inovacij.

VZROKI :

Obstajata dve teoriji :

1. izhaja iz objektivnih dejavnikov. Je objektivistična teorija. Poudarja dvig števila prebivalcev, še bolj pa poudarja pomen tehnologije in znanstvenih informacij. Sem sodita : MARX, DURKHEIM. Med vsemi dejavniki imajo odločilni pomen tisti, ki zadevajo družbeno delitev dela, ter demografski in tehnološki dejavniki v družbeni delitvi dela. Ti objektivni dejavniki potem povlečejo za seboj vse ostale dejavnike (institucionalizacijske in organizacijske).
2. Webrov pristop. To je kulturalistični pristop. Poudarjajo vse vrednote kot gibala vedenja, delovanja posameznikov. Na začetku gre za protestantizem. Ta naj bi bil tisti dejavnik, ki je sprožil prvotno modernizacijo s svojo idejo o poklicu kot odgovoru na božji klic in zlasti s svojim naukom o askezi ♦ odpovedovanje gmotnim dobrinam in uživanju. Zlasti puratinizem je poudarjal pomen odrekovanja in tudi kalvinizem narekuje naj nihče ne dvomi, da je med neodrešenim in naj deluje tako, kot če bi bil med izbranimi ♦ to pa pomeni uspeh v poklicni dejavnosti. Reformanti so dejansko prispevali k oblikovanju moderne kapitalistične družbe, ker so poudarjali takšne vzorce vedenja, čemur Weber pravi racionalno smotrno vedenje ♦ poudarjamo učinkovito uresničevanje ciljev, zavračamo misličnost. To je bilo na začetku. Danes se soočamo z drugim vidikom modernizacije in z drugimi dokazi :
povsod po nerazvitem svetu se daje prednost sorodnikom, ne glede na njihovo uspešnost. Preveč je praznikov ♦ spoštujejo, častijo zelo veliko praznikov, kar onemogoča učinkovito delo.
V Afriki je prevladujoč animizem, ki preprečuje industrijsko kvaliteto, ki je značilna za modernizacijo.

Ko gre za modernizacijo družbe, gre za vprašanje sprememb, ki zadevajo vitalnost sorodnih družb, njihovo preživetje in kvaliteto tega preživetja. V sociologiji ni enotnega mnenja, katera od teh dveh teorij je točna.

TEORIJE DRUŽBENE STRUKTURE

1. EMPIRICISTIČNA TEORIJA STATUSNE INKONSISTENCE

Oblikovana je na podlagi empiričnih ugotovitev. Njen predhodnik je Weber, ki je poudaril, da je potrebno opazovati več razsežnosti :

Celotne družbene strukture ne moremo zajeti v eno dimenzijo. Pravi, da gre za tri razsežnosti, ki so med seboj neodvisne. Obstajajo družbeni razredi, ki izražajo položaj posameznika na trgu. Na trgu obstajajo bogati in redni ampak je to samo ena dimenzija. Druga se nanaša na ugled. Gre za to, da so določene družine pridobile ugled že v preteklih obdobjih, sedaj pa se še vedno računa, da pripadajo nekemu stanu (imajo ugled, nimajo pa bogastva). Tretja dimenzija pa je vpliv ali družbena moč, verjetnost, da boš uresničil svoj vpliv kljub nasprotovanju drugih, ta vpliv pa se kaže preko strank. To so organizacije, ki zagotavljajo uveljavitev vplivov v družbi. Obstajajo tri razsežnosti in mi imamo glede na njih različen položaj.

Sodobni raziskovalci pa so k temu dodali še stil porabe prostega časa izobrazbo. Ko se položaji ne ujemajo je statusna inkonsistenca. Raziskovalci družbenega položaja ugotavljajo, da imamo različen položaj gre za določene razsežnosti. To je vzpodbudno, vzpodbuja odprt, inovativen, razumevanja poln nazor do družbenega dogajanja. Položaji so zelo različni. Poklic je pomemben, nekateri menijo, da obstaja določena inkonsistenca, vendar moramo iskati tisto, kar je vzročno najpomembnejše in to naj bi bil poklic.

2. MARXOVA TEORIJA RAZREDOV

Marxova teorija, ki je enostavna: obstajajo določena produkcijska sredstva, ki so značilna za celoten produkcijski sistem. Ne gre samo za posamezne družbe, gre za to, da ugotovimo za kateri produkcijski sistem gre in ta ustvarja presežek vrednosti, ki si ga prilašča ena skupina. Tista skupina, ki si ga prilašča to počenja z oblikovanjem lastninske pravice. Dahrendorf je opravil analizo marxovih besedil. Trdi, da je Marx meril na monopolističen vpliv, ki se s pomočjo teh sredstev oblikuje v politično moč.

Po Marxu vsak produkcijski tip oblikuje dva razreda :

- a) razred lastnikov
- b) razred delodajalcev

Ta dva razreda si nenehno nasprotujeta. Ekonomsko vladajoči razred ima sredstva, da ustvari državno oblast in ustvari ideološke aparate zatiranja. V konkretnih družbah se kažejo srednji razredi (sloji za katere je bistveno, da niso pomembneje izkoriščani in niti sami ne izkoriščajo). Prihaja do fragmentacije samih razredov. Samo ko gre za velike spopade se ti razredi poenotijo, drugače pa so fragmentirani. Buržoazija se pojavi kot finančna trgovska, industrijska, delavstvo pa je nekvalificirano.

Lenin je rekel, da so razredi skupine ljudi :

- 1. ki si želijo isti položaj v sistemu produkcije.
- 2. Imajo isti odnos do lastnine, so lastniki ali pa ne

3. Imajo isto vlogo v proizvodnji (enkrat je upravljalna ali pa izvršilna)

4. Imajo isti vir udeležbe v narodnem prihodku, kar pomeni izkoriščanje.

Ena skupina izkorišča, druga pa je izkoriščana. To se ujema z zgodnjim kapitalizmom, z razvojem kapitalizma in modernizacijo družbe pa pride do dekompozicije lastniških pravic. Pojavljajo se managerji, ki niso lastniki vendar upravljajo. Za Marxa je najpomembnejše izkoriščanje.

3. TEORIJA STRATIFIKACIJE

Poudarja, da v družbi obstaja večje število plasti oz. slojev. Najmanj trije. Ta ideja o obstoju treh slojev med katerimi naj bi bilo skladje, poteka že od Aristotela. Menil je, da bo družba našla mir, če bo obstajal močan srednji sloj, in če bo vladavina zakonita. Ampak L. Warner pa pravi, da obstajajo višji, nižji, srednji in še srednji sloj.

Uporabljal je psihologistični pristop. Vprašal je anketirane katere sloji ločijo v njihovem mestu, srednji ločijo vseh 6 slojev, ostali pa ne.

Lahko mu očitamo:

a) da se družbena struktura ne oblikuje na ravni mesta, ampak celote.

b) Družbena struktura je objektivni pojav in zaznava ni nujno objektivni pojav.

Ta teorija :

Ima funkcionalistično razlago. Družbena struktura je konsenzualna tvorba, v družbi obstaja soglasje glede teh razlik. Parsons pravi, da soglasje izhaja iz skupnega sistema vrednot. Nujno je, da zagotovimo funkcioniranje teh dejavnosti in zato so udeleženci v družbi soodvisni. To razlago sta podala Davis in Moore ♦ stratifikacija je univerzalen družbeni pojav, mora opravljati neko univerzalno funkcijo. Ta pa je v vzpodbujanju talentiranih, da preložijo nagrade, naj se žrtvujejo in usposobijo za bolj kompleksne naloge. Wright je zagovornik teorije razredov in pravi, da je najpomembnejše izkoriščanje. To pa ne poteka samo na osnovi razporeditve lastnine, ampak gre za organizacijski položaj tretji element pa so spričevala (izkoriščevalski položaj imaš na podlagi diplome), kulturni kapital se dokazuje z diplomami. Prizadeval si je to dokazati s podatki, ki se nanašajo na vrednostna stališča. Glede na družbeno gibljivost znotraj teorije stratifikacije ločimo:

Kriterij je družbena gibljivost in dovoljenost družbene gibljivosti :

a) kaste

pri kastah ni družbene gibljivosti, je teoretično nemogoča. Hindu-religija predpisuje, da vsak ki je rojen v določeni kasti, mora skleniti zakonsko zvezo znotraj te kaste. Ni možno, da spremeni svoj položaj ♦ svoj položaj si si zaslužil v svojih preteklih življenjih.

Sorokin pa je ugotovil, da so vedno obstajale izjeme in, da je budizem nastal kot reakcija zoper to ureditev. Tam je gibljivost prepovedana.

b) stanovi

Srednji vek. Stanovi so načeloma zaprti, obstajajo pa izjeme, ki so bolj pogoste.

c) Za moderne sloje pa je značilno, da so načeloma odprti in v institucionalni strukturi nimajo podpore, vsi smo enaki, enakopravni, od naše pridnosti prizadevanj bo odvisno kam se bomo povzpeli. Vendar pa dejansko obstajajo sloji in obstajajo meje v gibljivosti, ker si višji sloji prizadevajo, da čim manj nižjih slojev pride med višje. Obstajajo pa mehanizmi, ki to zagotavljajo. Višji sloji imajo sredstva, da preprečijo prevelik obseg gibljivosti. (šola ni nevtralna, vendar pa obstajajo eni, ki so aktivni, drugi pa so spodaj, so ekonomsko neaktivni, nezaposleni in to je trajno ♦ gospodarstvo je uspešno, zmanjšuje pa se število zaposlenih, zlasti nekvalificiranih).

4. TEORIJA ELIT

Zagovarja obstoj dejavnega, organiziranega, odločilnega vrhnjega sloja. Ta teorija je usmerjena na ugotavljanje obstoja elite, ostali del družbi je v slabšem položaju. Gre za množico, ki je nesposobna za organiziranje dejavnosti in nima prave oblike ♦ je amorfna. Znotraj te teorije obstajajo razlike v stališčih :

a) nanaša se na to, ali so elite naraven pojav ali pa pojav, ki ga proizvaja organizacija družbe. V prvem primeru so pripadniki posebej nadarjeni z določenimi psihološkimi in drugimi lastnostmi, ki so pogoj za pripadnost elit.

b) Pravi, da so elite proizvod organizacije družbe. Ta producira delitev na elite in množice. Vrednostno stališče : ali dostoj elit ocenjujemo kot pozitiven, normalen pojav ali pa kot negativen patološki pojav. Prvi znani zagovornik teorije elit je PLaton. Menil je, da bo dosežena družbena harmonija ko bo vsak imel tisti družbeni položaj, ki ustreza njegovemu naravnemu značaju. Obstajajo pa tri vrste ljudi:

1) Ljudje zlata

- pri njih je povdrajen intelekt.

2) Ljudje srebra

- pri njih je izrazit pogum, hrabrost

3) Ljudje železa

- navadni ljudje, pri katerih dominirajo instinkti in potreba po pridobivanju dobrin.

Zato je potrebno družbo urediti tako, da posamezniki 'zlata' dobijo ustrezno vzgojo, da živijo v skupnosti brez družin in ta sloj mora dobiti popolno oblast.

Ti bodo vladali in ta vladavina bo trajna, ne bo podvržena gniljenju. Duhovna elita naj postane tudi politična elita. Zagovornik je tudi Pareto. Pri njem gre za šest skupin instinktov, reziduumov. V eliti je nujno, da sta prisotni dve skupini:

1. reziduum zagotavljanja trdnosti agregatov (stabilnosti institucij) : vsebuje pripravljenost na uporabo fizične sile. Nujno je, da v celoti obstaja dovolj tega reziduuma.

2. Reziduum kombiniranja, ki pomeni tudi pripravljenost na tveganje, pomeni iznajdljivost v trgovanju, gospodarstvu, pripravljenost na goljufije in spretnosti pri tem.

Prisotna morata biti v vladajoči eliti. Obstaja še elita najbolj sposobnih v vseh dejavnostih.

Elita pa ima problem stabilnosti. Pri reprodukciji generacij se dogaja, da elita ne prepusti novih članov, ki imajo te lastnosti, biološki nasledniki pa niso več tako pripravljeni na uporabo sile, niso tako zviti in ne morejo tvoriti uspešne elite, zato se oblikuje kontra-elita zunaj te elite, ki čaka na ustrezen trenutek in strmoglavi elito in prevzame oblast. Rešitev za stabilnost družbe je v odprtju elite. Elita mora zagotavljati gibljivost. Takrat bo elita stabilna in tudi družbeni sistem.

Elita je torej naravni pojav, pripadniki elite so nadarjeni posamezniki. Pri Platonu gre za intelekt. Pri Parettu pa so pomembni instinkti in ne intelekt.

Mihels pravi, da je elita družbeni proizvod. On je v začetku našega stoletja raziskoval delavske stranke in sindikate in posplošil svoje ugotovitve. Delavske stranke so zagovarjali skrajno demokracijo. One pravijo, da so same organizirane na demokraciji. On pravi, da tudi v najbolj demokratičnih organizacijah, kot so ti sindikati prihaja do koncentracije oblasti, informacij - imenuje jo oligarhija. Železni zakon oligarhije. V vsaki organizaciji, ki hoče biti učinkovita, je treba pospešiti odločanje, kar pripelje do oligarhije in celo, če člani slepo zaupajo vodstvu, bo organizacija volj učinkovita. Ker nenehno preverjanje organizacije vodstva pripelje do neučinkovitosti. Ukvarjajo se sami s seboj.

Pri Mihelsu je pesimizem glede organizacije družbe. Podobno kot pri Webbru.

Ortega Gasset je tudi zagovornik. Živel je v prvi polovici našega stoletja. On je znan s knjigo 'Upor množic'. Družba bo doživela, da pride do kulturnih dosežkov, če omogoči duhovni eliti, da se popolnoma posveti ustvarjalnosti.

Ta položaj je bil omogočen do moderne družbe. Potem pa množice ne dovolijo oblikovanja elit. Množice uničujejo elite in kulturne dosežke elit. Množice terjajo oblikovanje množične kulture. Intelektualno in estetsko puhla, vendar razveseli široke plasti. V moderni družbi množice uničujejo možnost oblikovanja elit.

Pri Ortega ni jasno za kakšen pojav gre. Obstoj elit je zadovoljen. Znana je Millsova teorija elit. Pravi, v 19. Stol v Ameriki ni bilo elit, skupin, ki bi skoncentrirale oblast. Bila je uveljavljena demokracija na krajevni ravni, to je bila ameriška demokracija. Vzporedno z drugo svetovno vojno pride do elite oblasti v ZDA, predvsem gre za oblikovanje nacionalne družbe. Oblikuje se elita, ki ima tri segmente :

b) politična

c) gospodarska

d) vojaška

Proces, ki pripelje do te elite je militarizacija ZDA. Po drugi svetovni vojni vojaške naložbe in raziskovanja postanejo motor ameriškega gospodarstva. Kar omogoča nastanek vojaške elite, ki je povezana z drugimi dvema.

Med temi tremi segmenti obstaja velika gibljivost. Elita onemogoča demokratično funkcioniranje družbe in je zato negativen pojav v družbi. Obstaja še ena različica teorije elit :

TEORIJA DEMOKRATIČNE ELITE

Zagovarjajo jo **Aron, Etzioni, Schumpeter**. Trdijo, da so elite nujne. Nujno je, da je odločanje koncentrirano v vladi, parlamentu. Nujno je, da je v koncernu odločanje koncentrirano v upravnem in nadzornem odboru. Nujno je, da obstajajo izjemni umetniki in vrhunski znanstveniki, vendar mora biti to podrejeno nekim objektivnim kriterijem za vso elito. Pri vladi in državnem zboru obstajajo volitve, ponekod tudi možnost odpoklica. Obstaja privolitev volilnega telesa, da se oblikuje določena politična elita. Obstajajo univerzalistični kriteriji za oblikovanje gospodarske elite, npr. v koncernu. Obstaja zelo objektivizirano odločanje kako se oblikuje znanstvena elita. Oblikuje se na podlagi citiranosti. Demokratičnost elit je omejena. Elita se reproducira in ima zato določene instrumente s katerimi lahko to zagotovi. Gre za družbeno organizacijo, ki terja oblikovanje elite in oblikuje elito, ki je omejena pod nadzorom javnosti ali pod ožjim segmentom javnosti. Skupno za te teorije je, da gre za majhno plast družbe, ki je predmet njihove analize.

TEORIJE ETNICITETE

SPIRITUALISTIČNA TEORIJA

Najdemo jo v Nemčiji v zgodnjem 19. Stol, tudi pri Heglu, še bolj pa pri predstavnikih zgodovinsko pravne šole.

Tisto, kar naj bi povezovalo Nemce, pripadnike drugih narodov naj bi bila nekakšna skupna duša, ki se mistično reproducira iz roda v rod. Ta teorija je podlaga za drugo teorijo, ki je danes zelo prisotna.

KULTURALISTIČNA TEORIJA

Trdi, da je bistvo vsake etnične skupine v skupnem spominu , skupnost spomina , Webrov izraz. Niti jezik, niti religija nista odločilna. Odločilna je skupnost spomina oz. etnični mit - nacionalni mit. (kralj Matjaž)

Ta teorija je moderna različica spiritualistične teorije.

BIOLOGISTIČNE TEORIJE

Trdijo, da so pripadniki določene etnične skupnosti, da so ti sorodniki, da izhajajo iz istega prednika, da obstajajo nekakšni prastarši.

Imigracije, mešanje izpodrivajo resničnost te teorije. Verjetno je, da bo v sociologiji popolnoma zavržena. Sicer je v modi, ne dobesedno, raziskave genske strukture posameznih narodov kažejo, da le obstajajo določene skupne poteze. Sodobna varianta sociološke teorije :

SOCIOBIOLOGIJA

Trdi, da so bistveni samo geni, ki so sebični in si prizadevajo razširiti področje svojega bivanja. Med temi poteka nenehni boj. Mi smo samo nosilci posameznih genov. Zato, ker obstaja določena genska skupna struktura pri ljudeh prihaja da, ni sklepanja zakonov znotraj etnične skupine , homogamija.

V sociologiji velja trditev, da ta biologistična razlaga je enaka, je samo racionalizacija določenih dejstev ne pa resnično razlaga.

VOLUNTARISTIČNA TEORIJA

Ali francoska teorija. Izhaja iz konflikta med Nemčijo in Francijo, ki se je nanašala na Alzacijo. Tamkajšnji prebivalci so govorili nemško, vendar so hoteli biti Francozi, ker je bilo francosko gospodarstvo bolj razvito in politika bolj demokratična. Ne upošteva objektivnega značaja narodnostne pripadnosti. Narodnost ni nekaj kar lahko volimo. Odvisna je od tega, kako nas drugi sprejemajo, okolje. Mi se lahko opredelimo. Zagovornik je Reinand, ki je rekel, da je nacija vsakdanji plebiscit. Mi se lahko nenehno opredeljujemo.

ANTROPOGEOGRAFSKA TEORIJA

Ali nemška teorija trdi, da je narodnost opredeljena z teritorijem. Ta nas navdihuje z določeno zavestjo, določa naše vedenje, videnj, da je svoboda navidezna. Geografski dejavniki opredeljujejo našo zavest, vključno z narodnostno zavestjo.

MARKSISTIČNA TEORIJA

Stalin - definicija kaj je narod : je ekonomska, kulturna, politična skupnost, ki živi na določenem ozemlju.

Kardelj je spremenil Stalinovo definicijo vse to kar je rekel Stalin + kapitalizem. Narodi se oblikujejo s kapitalistično produkcijo ali s kapitalističnim načinom produkcije.

Narodi svetovne ekonomske kulturne jezikovne skupnosti na določenem ozemlju, ki se oblikujejo s kapitalizmom. Pred kapitalizmo obstajajo samo ljudstva, ne pa narodi.

Za marksizem so bolj značilne nekatere druge misli. Govori o narodnostnem oz. nacionalnem vprašanju. Najprej : Marx & Engels - obstajajo zgodovinski in nezgodovinski narodi, narod, ki ne more revolucionarno delovati.

Lenin je to spremenil - vsak narod ima pravico do samoopredelitve. Stalin pa pravi, do samoopredelitve že. Ampak to je pomembno edino za kmete, ne pa za intelektualca. Ker je delavstvo internacionalno naravnano.

Marksizem je rdeča nit, ki poteka skozi različna razmišljanja : to je, da nacionalno vprašanje

ni avtonomno vprašanje, je določeno z drugimi družbenimi vprašanji. Če npr. Slovenci menijo, da so izkoriščani v Jugoslaviji, pomeni, da je potrebno odpraviti izkoriščanje nasploh.

SIMBOLNI INTERAKCIONIZEM

Vsakdo ima potrebo po identiteti. Z identitetami oblikujemo v interakciji z drugimi posamezniki. Povdarjajo, da so za samodefiniranje etničnih skupnosti zelo pomembni predsodki. Do njih pride, kadar se vladajoča skupina čuti ogrožena, obstaja ogrožena zato, ker so izginili tradicionalni vzvodi stratifikacije, stanovska delitev. Zato pripadniki vladajoče skupine ustvarjajo predsodke, da bi simbolno ugotovili meje med seboj in drugimi, depreviligiranimi sloji.

DARWINISTIČNA TEORIJA

Park - ameriški klasik

b) migracije združujejo posameznike z različnimi lastnostmi

c) poteka nenehni boj za redke dobrine

d) pripadniki višjih slojev niso pripravljeni sodelovati pod enakimi pogoji s pripadniki nižjih. Zato ustvarjajo predsodke.

PSIHOANALITIČNA OZ. FREUDISTIČNA TEORIJA

Izhaja iz resničnega dejstva, da so ljudje v družbenem življenju pogosto frustrirani. Zato si prizadevajo svoje nezadovoljstvo z agresijo sprostiti. Z agresivnim dejanjem si povrnejo svoje psihično ravnovesje. Zato so potrebne manjšine, ki so lahko tarče nacionalnega nasilja, kjer se lahko sproščamo in povrnejo svoje ravnovesje.

To ni univerzalni pojem, kadar pa pride do tega pojava, potem gre za osvobajanje od frustracij, ki so se nakopičile.